

Ш.Б. ҚУЛМАНОВА, Б.Р. СУЛЕЙМЕНОВА, Т.Т. ТОҚЖАНОВ

МУСИҚА

Умумтаълим мактабларининг
2-синфи учун дарслик

2

*Қозоғистон Республикаси
Маориф министрлиги тасдиқлаган*

Алматы
«Атамұра» – «Жазушы»
2022

ӨӨЖ 373.167.1
КБЖ 85.31 я71
Қ 71

Шартли белгилар:

– мусиқа тинглаш

– қўшиқ куйлаш

– ўқиш

– ўйин

– топшириқлар, саволлар

Қулманова Ш.Б. ва бошқ.
Қ 71 Мусиқа. Умумтаълим мактабларининг 2-синфи учун дарслик / Ш.Б. Қулманова, Б.Р. Сулейменова, Т.Т. Тоқжанов.
– Алматы: «Атамұра» – «Жазушы», 2022. – 144 бет.

ISBN 978-601-200-793-0

ӨӨЖ 373.167.1
КБЖ 85.31 я71

© Қулманова Ш.Б., Сулейменова Б.Р.,
Тоқжанов Т.Т. 2022

© «Атамұра», 2022

Өзбек тилине «Жазушы» баспасында
аударылды, 2022

ISBN 978-601-200-793-0

МУҚАДДИМА

Ассалому алейкум, ёш дўстим! Мана энди сиз иккинчи синф ўқувчиси бўлдингиз. Мусиқа дарслиги ўзининг ажойиб оламига сеҳрли эшикларини очиб, мусиқий ҳодисалар ва атроф-муҳитни муҳофаза қилиш, Ватанга, халққа муҳаббат ҳақида янги билимлар беради.

Мусиқа табиатнинг гўзаллигини тасвирлаб, бахт ҳақида куйлайди. Инсон табиатидаги – меҳрибонлик, ҳурмат, ўзаро ёрдам, раҳм-шафқат каби яхши фазилатлар ҳақида тушунча беради. Шу билан бирга, ўзингизни яхшироқ англашингизга ҳам ёрдам беради.

«Мусиқа» оламига босган қадамингиз қутлуғ бўлсин!

1-бўлим. ЎЗИМ ҲАҚИМДА

Бўлимдан:

- турли кайфиятдаги муסיқаларни таҳлил ва муҳокама қилишни;
- тингланган мусиқа юзасидан фикр ва мулоҳазаларингизни ифодалашни;
- асосий дирижёрлик ҳаракатлари ёрдамида турли қўшиқларни ижро этишни
ўрганасиз.

Муסיқий саводхонлик:

- баланд, паст, товушлар;
- урғу: секин, тез, паст, жуда секин эмас;
- ритм
- динамикаси: баланд (*forte*), секин (*piano*);
- қўллаб-қувватлаш;
- мусиқа асбоблари

Муסיқий таърифлар:

- муסיқий асар – музыкалык шығарма – музыкальное произведение – *piece of music*;
- муסיқий тасвир – музыкалык бейне – музыкальный образ – *musical image*;
- қўшиқ – ән – песня – *song*;
- пьеса – пьеса – пьеса – *piece*;
- куй – күй – кюй – *kuī.stakkato*

БИЛИМ ЙЎЛИ – МЕҲНАТ ЙЎЛИ

1-топшириқ. Тинглаш. Таҳлил. Ижро.

1-сентябрь – Билимлар куни! Бу кунни билимлар байрами дейиш мумкин. Мамлакатимизда бу маросим тантанали ўтказилади. Сиз ҳам синфингиз билан биргаликда байрам дарсини ўтказишга тайёرمىсиз?

Давлат Мадҳиясини 1-синфда ўргангансиз. Ижро этиш талабларини биласиз. Видеотасмага қўшилиб тантанали ва бадий ижро этинг.

Қозоғистон Республикасининг Давлат Мадҳияси

Сўзи: Ж. Нажимеденов, Н. Назарбаев

Муסיқаси: Ш. Қалдаяқов

1. Алтын күн аспаны,
Алтын дән даласы.
Ерліктің дастаны
Еліме қарашы!
Ежелден ер деген
Даңқымыз шықты ғой.
Намысын бермеген
Қазағым мықты ғой!

Нақарот:

Менің елім, менің елім,
Гүлің болып егілемін,
Жырың болып төгілемін, елім,
Туған жерім менің – Қазақстаным!

2. Ұрпаққа жол ашқан
Кең-байтақ жерім бар,
Бірлігі жарасқан
Тәуелсіз елім бар.
Қарсы алған уақытты
Мәңгілік досындай.
Біздің ел бақытты,
Біздің ел осындай!

Нақарот.

Шоир Абдрахман Асилбекнинг қаламига мансуб «Ўқув йили бошланди» қўшиғидан парча тингланг.

Жігерлентіп жастарды,
Оқу жылы басталды.
Білім жолын нұрлантып,
Бағындырмақ асқарды.

Оқу – білім бұлағы,
Білім – өмір шырағы.
Меңгергендер осыны,
Шын биікке шығады.

?! Құшиқни муаллимнинг ижросида қунт билан тингланг.
• Құшиқнинг мазмунига эътибор беринг. Шоир нима-
ни тасвирлайди?

• Шеърнинг бешинчи ва олтинчи мисраларида қандай
фикрлар айтилган?

• Синф билан биргаликда құшиқни ифодали ижро этинг.

2-топшириқ. Құшиқ куйлашни ўрганинг.

Салом мактаб, жон мактаб!

Сўзи: С. Мауленов

Муסיқаси: Л. Хамиди

1. Салом мактаб жон мактаб,
Сени севаман мақтаб.
Бизга очиқ қучоғинг,
Ёнингда гулзор боғинг. } *2 марта*

2. Мана қўлимда китоб,
Ўқиш, китоб ҳам ҳисоб.
Шариллатиб ўқийман,
Билағон бўлай дейман. } *2 марта*

3. Қалам, ручкам бор мана,
 Ёзаман дона-дона.
 Хатим бўлсин чиройли,
 Қулиб турсин нақ ойдек. } 2 марта

- ?! • Қўшиқни муаллимнинг ижросида диққат билан тингланг.
 • Қўшиқ мазмунидан нимани тушунганингизни айтинг.
 • Қўшиқнинг биринчи бандини муаллим ёрдамида ўрганинг.

3-топшириқ. Муסיқий саводхонлик.

Овоз кучи, тембр, овоз баландлиги, ритм муסיқий ифода воситаларга киради.

4-топшириқ. Ижодий иш.

«Ўйла, изла, топ»
 (дидактик ўйин)

Ўйиннинг асосий мавзуси:

«Билим ҳақида мақол ва топишмоқлар»

Ўйин шарти: Уч гуруҳга бўлинади. Ҳар бир гуруҳ тегишли топшириқларни бажаради. Қайси

гурух барча топшириқларни тўғри бажарса, шу гурух ғалаба қозонади.

1. Мақолларни тушунтиринг.

Биринчи гурух: «Билаги зўр бирни йиқар,
Билими зўр мингни».

Иккинчи гурух: «Билим боши – меҳнат,
охири – роҳат».

Учинчи гурух: «Хунар – оқиб турган булоқ,
Билим – ёниб турган чироқ».

2. Ҳар бир гурух мақолларни мусиқа орқали ижро қилади. Ўқувчилар ўз хохишларига кўра мусиқа яратадилар (таниш куйлардан ёки импровизация куйлардан).

Топшириқни бажариш талаби: мақолларни оҳангга солиб мусиқа асбоблари (овоз кучи, тембр, овоз баландлиги, ритм) жўрлигида ижро этиш.

3. Билим ҳақидаги топишмоқларни топинг.

1. Сандиқ тўла писта-бодом,
Очиб кўр, бўлсанг одам.
Хосияти кўп олам-олам,
Териб ол уни ҳар дам.

2. Уйимиз нурдан,
Ўрганиш биздан,
Ўргатиш сиздан.

3. Қўл билан экилади,
Кўз билан терилади,
Оғиз билан ўрилади.

4. Бир уй бор:
Кўр бўлиб кирасан,
Кўзли бўлиб чиқасан.

Баҳолаш.

- «Салом мактаб, жон мактаб!» қўшиғини қандай ижро қилдим?
- Қўшиқни ижро қилганда қандай қийинчиликлар бўлди?
- Муסיқий асбоблар ҳақида қандай тушунча олдим?

УҚАМГА МЕНИНГ СОВҒАМ!

1-топшириқ. Тингланг. Таҳлил қилинг.

Бауырымды еркелетіп, бауырыма басамын.
Жақын жүрсе, көңіл гүлдеп, мерейім де асады.
Кеңес берген, демеп жүрген, қанымыз бір, бауырым,
Саған арнап жыр кестемен құнды сыйлық жасадым.

?! Бу қўшиқни Айнур Миркамолқизи ўз укасига бағишлаб ёзган.

- Қўшиқни муаллим ижросида тингланг.
- Синф билан бирга, ифодали ўқишга ҳаракат қилинг.
- «Бауырымды еркелетіп, бауырыма басамын» сўзларини қандай тушунасиз?
- Тасаввур қилинг. Уқангизга қандай совға берган бўлар эдингиз?

2-топшириқ. Таҳлил. Қўшиқ ўрганамиз.

 Бесік жыры

Сўзи: А. Асылбек

Муסיқаси: А. Бушикова

1. Өне, балақай,
Кеш болды, алақай!
Аспанда жұлдыз,
Қалқиды жаңа Ай.
Қарашы, балақай.

Нақарот:

Жұлдыздар жайнайды,
Жымыңдап ойнайды,
Тыныштық ойлайды.
Жата ғой, балақай.

2. Үнсіз таулар да,
Бақша да, баулар да.
Мүлгіген сенің
Күндізгі аулаң да.
Қарашы, балақай.

Нақарот.

3. Өнші құстар да
Түн болса, ұшқан ба?
Бір мезет тыным
Табады құстар да,
Тынымсыз құстар да.

Нақарот.

?! Құшиқни бошидан охиригача тингланг, ким ҳақида айтилади?

- Бу құшиқни ким ижро қилади?
- Қўшиқда опалари укасига нима ҳақида айтади?
- Қўшиқ қандай ҳис-туйғуларни ифодалайди?

Катакчалардан құшиқ мазмунини таърифлайдиган сўзларни топиб, тушунганингизни айтинг.

Нозиклик

Қўрқинч

Муҳаббат

Юпатиш

Қувонч

- Қўшиқнинг бир банди билан Нақаротини ўрганинг.

Қўшиқ – шеър ва мусиқанинг умумий маҳсулоти, оддий мусиқий асар.

3-топшириқ. Тингланг. Таҳлил қилинг. Таққосланг.

Бесік жыры

Мусиқаси: Г. Абдрашева

?! «Бесік жыры» пьесасини «Мусиқа тинглаш талаблариға» асосан тингланг.

- Муסיқа қандай асбобда ижро этилди?
- Муסיқа тинглаганда кўз олдингизда нимани тасаввур қилдингиз?
- Пьесанинг асосий куйини «ля» бўғинида айтиб, қўл ҳаракатлари орқали муаллим билан бирга ижро қилинг.

Шошилмай, сокин

Пьеса – кичик ва драматик муסיқий асар. Турли хил муסיқий пьеса, қўшиқ ёки асбобли импровизация муסיқий асарга киради.

Бөбегім

Т. Тоқжановнинг куйи

Куйчи куйни чалиб, «Бө-пе-шім, кө-ке-шім, Ай-на-ла-йын бө-пе-шім» деб дўмбирага жўр бўлиб куйлайди.

?! Куйни тингланг, куйидаги саволларга жавоб беринг:

- Куй қандай асбобда ижро қилинди?
- Куйнинг ритми қандай?
- Отанинг болага бўлган мухаббати қандай тасвирланган?

Меҳр

Ўжарлик

Ғамхўрлик

Ўкинч

Қувонч

- Куй ижроси давомида муаллим билан биргаликда куйидаги сўзларни куйлаб, динамик белгиларни фойдаланган ҳолда ифодали айтинг:

Ля - ля - ля - ля - ля - ля - ля, ля - ля - ля - ля - ля - ля - ля - ля

Бө - пе - шім, кө - ке - шім, Ай - на - ла - йын бө - пе - шім
f *p* *f* *p*

Куй – дўмбира ва бошқа халқ асбобларида ижро этиладиган мусиқий асар.

Куйчи-бастакор – куйни яратадиган (ёзадиган) мусиқачи.

Куйчи (ижрочи) – куй чаладиган одам (мутахассис).

?! Дарсда ўтилган иккита асарни «Бесік жыры» пьесасини ва «Бөбегім» куйини таққосланг. Ўхшашлиги ва фарқини топинг.

Куйидаги саволларга жавоб беринг:

- Асарлар кимга бағишланган?
- Улар қандай кайфиятда ижро қилинди?
- Учта асарнинг қайси бирини қўшиққа, куйга ёки пьесага ажратиш мумкин?

- Биринчи синфда ўрганган ноталарни ёдингизга тушириб, «Ёлди, ёлди, бауырым» сўзларига мусиқа яратинг. «Бесик жыры» оҳангига мос бўлсин.

- Тузган мусиқангизни қўл ҳаракатлари орқали кўрсатинг.

Баҳолаш.

- «Бесик жыры» қўшиғини қандай ижро қилдим?
- Қўшиқни ижро этганда қандай қийинчиликлар бўлди?
- Топшириқ асосида бажарган таҳлилим тўғри бўлдими?

АҚЛЛИ ЎЙИНЧОҚЛАР

1-топшириқ. Тингланг. Таҳлил қилинг.

 Мусиқа тинглаган вақтда, энг аввал унинг номига эътибор берамиз. Номи бизга тушунча беради ва қандайдир бир мусиқий тасвирни ифодалайди. Ҳар бир бастакор ўз образини тасвирлаш учун мусиқадан фойдаланади. Бастакор уни қанчалик бадиий кўрсата олса, биз уни шунчалик тез тушуна оламиз.

Бастакор асардаги образни тингловчига етказиш учун, тембр, ритм, овоз баландлиги, динамик белгилар каби мусиқий ифода воситаларидан кенг фойдаланади.

?! Г. Абдрашевнинг «Ақлли ўйинчоқлар» номли пьесасини тингланг.

- Нима учун бастакор пьесани «Ақлли ўйинчоқлар» деб номлаган?

- Қандай ўйинчоқларни «ақлли» деб айтган бўлар эдингиз?

Ақлли ўйинчоқлар

Муסיқаси: Г. Абдрашева

- ?! • Муסיқани диққат билан тингланг.
 • Юқорида берилган расмлардан муסיқага мос келадиган ўйинчоқларни топинг. Синфдошларингизга фикрингизни айтинг.
 • Тинглаган муסיқадаги ўйинчоқларнинг номларини катакчалардан топинг.

Т					Қ
Р				Т	
Ш					Т
П					Д

• Спектаклни тинглаётганда ўйинчоқ образини танидингизми? Фикрингизни баҳам кўринг.

- Бастакор ўз ижодида қандай бадий ифода воситалари орқали муסיқий образни тасвирлаган?

Муסיқий тасвир – бу бастакорнинг тасаввурига мос муסיқий ифода воситаларидан фойдаланиб яратган тасвири (образ).

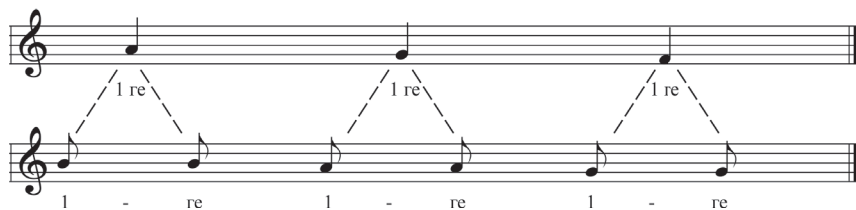
2-топшириқ. Ижодий иш.

?! Гуруҳ билан ишланг. Ақлли ўйинчоқларнинг бирор-тасига куй басталанг.

- Нота номларини ёдингизга туширинг. Нота чизикларига қараб синф билан биргаликда куйланг.

- Расмга қараб, чорак ва нимчорак ноталарнинг оралиғини ёдингизга туширинг.

- Чорак нотанинг оралиғини «Бирга» бўғини билан, иккита нимчорак ноталарини «Бир-га» бўғинлари билан сананг. Ноталарнинг оралиғини чапак орқали кўрсатинг.

- Оҳанг яратинг. Масалан, уч бўғиндан иборат «**фа-зо-гир**» сўзига «**ля-соль-фа**» ноталар асосида куй яратиб, чорак ва нимчорак оралиғида ижро этинг.

- Оҳангни ижро этиш давомида чапак орқали ёки хохлаган зарбли асбоб билан жўр бўлинг.

3-топшириқ. Қўшиқ куйланг.

- «Бесік жыры» қўшиғининг қолган бандларини ўрганинг.
- Қўшиқни ифодали нозик туйғу билан ижро қилинг.
- Қўшиқ ритмига зарбли асбоб билан жўр бўлинг.

Баҳолаш.

- «Бесік жыры» қўшиғини қандай ижро қилдим?
- «Қўшиқ яратиш» топшириғида қандай қийинчиликлар бўлди?
- «Ақлли ўйинчоқлар» асарини тинглаш давомида унинг мазмунини тўғри тушундимми ёки қийналдимми?

КОИНОТ – МЕНИНГ ОРЗУИМ

1-топшириқ. Маълумот тўплаш. Таҳлил.

 Коинот ҳамма замонларда одамларни ўзининг сирли гўзаллиги билан қизиқтирган. У ҳақида кўплаб эртақлар ҳамда афсоналар ёзилган. Одамлар осмонга қараб, коинотнинг сирларини билгиси келган. Шунинг учун улар турли учиш аппаратларини ўйлаб топишган. Вақт ўтиши билан самолётлар пайдо бўлди. Бироқ коинотга учиш ҳақидаги орзу узоқ вақтлар давомида орзулигича қолаверди.

Ниҳоят космик кема пайдо бўлди, одамлар космосга учишди. Бундай одамларни фазогирлар деб аташади, космик кемаларни учуриш жойи эса – космодромдир. Мамлакатимизда бундай космодром Бойқўнғир шаҳрида жойлашган. «Бойқўнғир» космодромидан коинотга кўплаган таниқли фазогирлар учган.

Видеofilmни синф билан бирга томоша қилинг.

- ?! • Биринчи бўлиб космосга ким учган?
• Қозоқ фазогирларини атанг.

2-топшириқ. Тинглаш. Таҳлил.

Коинот муסיқачиларни ҳам ўзининг жилваси билан мафтун этади. Коинот ҳақида жуда кўп ажойиб муסיқалар ёзилган, шунингдек коинот кўринишларини тасвирлайдиган муסיқий асбоблар ҳам мавжуд. Улардан бири

«Глюкофон» деб аталади. Товушини видеотасмадан тингланг.

?! Коинот муסיқасини тингланг, таассуротларингиз билан ўртоқлашинг.

- Сиз нимани тасаввур қилдингиз?
- Қозоқ халқ асбоблари коинотни тасвирлай оладими?
- Асбобларнинг товушларини тингланг, фикрингизни айтинг.

			
Қўбиз	Дўмбира	Чангқовуз	Жетиген

3-топшириқ. Қўшиқни ўрганинг.

Аспанда бір қала бар

Сўзи: Е. Елубаев

Муסיқаси: О. Несипханов

1. Түн болғанда қарасаң,
Көресіңдер, балалар.
Жарқыраған тамаша
Аспанда бір қала бар.

Қаланың ең алыбы
Бүкіл көкті жайлаған.
Терезелер жарығы
Жұлдыз болып жайнаған.

2. Құс жолы – бас көше де,
Ай – автобус мінетін.
Жолаушыны нешеме
Тасымалдап жүретін.

Аспанда бір қала бар,
Тұратын кіл даналар.
Сенбесеңдер, балалар,
Түнде көкке қараңдар.

Құшиқни охиригача тингланг. Нима ҳақида айтил-
ган?

- ?! •** Құшиқни ўрганишда қўшиқ айтиш қоидаси (сўз-
ларни аниқ талаффуз қилиш) га риоя қилинг.
• Қўшиқни бадий ижро қилинг.

Баҳолаш.

- «Аспанда бір қала бар» қўшиғини қандай ижро қилдим?
- Қўшиқни ижро қилганда қандай қийинчиликлар бўлди?
- Иккинчи топшириқ бўйича ясаган танловим тўғри бўлдими?

Ўрганганингизни текширинг:

1. Қандай бадиий асбоблар орқали мусиқий асарларнинг ўхшашлиги ёки фарқини топиш мумкин? Қуйида берилган катакчалардаги тасвир воситаларини атанг.

С □ □ □ □ Т

Р □ □ М

Т □ □ □ Ш □ □ И

Т □ □ Ш

Б □ □ □ □ □ □ □ И

2. Тест топшириқлари.

1. Гўдакка бағишланган қўшиқни белгиланг:

- А. «Бесік жыры» куйи
- В. болага бағишланган қўшиқ
- С. болалар дам олишига бағишланган қўшиқ
- Д. жўшқинлик билан куйланган қўшиқ
- Е. табиат ҳақида қўшиқ

2. «Бесік жыры» қўшиғининг услубини кўрсатинг:

- А. баланд товуш билан
- В. оҳиста, нозик ҳис билан
- С. хор билан
- Д. оркестр билан
- Е. асатаёқ жўрлигида

3. «Ақлли үйинчоқлар» пьесасида тасвирланган нар-
саларни белгиланг:

- A. айфон, робот, қўғирчоқ, паровоз
- B. робот, машина, самолёт, телефон
- C. қўғирчоқ, ракета, робот, дўмбира
- D. асатаёқ, қўғирчоқ, паровоз, арава
- E. китоб, дафтар, робот, телефон

4. Товуш кучини кўрсатадиган белгиларни атанг:

- A. дўмбира ва бошқа қозоқ халқ асбобларида ижро қилинадиган муסיқий асар
- B. биринчи ва иккинчи чизиқларнинг орасида жойлашган нота
- C. чизиқларнинг орасида жойлашган нота
- D. форте – *f* – қаттиқ, пиано – *p* – оҳиста
- E. болалар дам олишига бағишланган қўшиқ

5. Куй деганимиз ...

- A. қўшиқнинг бир тури
- B. халқ рақсларининг бири
- C. дўмбира ва бошқа қозоқ халқ асбобларида ижро қилинадиган муסיқий асар
- D. сўзсиз айтиладиган қўшиқнинг бир тури
- E. кичкинтойлар рақси

2-бўлим. МЕНИНГ ОИЛАМ ВА ДЎСТЛАРИМ

Бўлимдан:

- дўстларингиз исмларини турли ритмда айтишни;
- турли ритмларни нотага солишни;
- турли қаҳрамонлар образини мусиқа орқали ифодалашни;
- мусиқий саёҳат орқали ўз туғилган юртингиз билан танишиб, турли жанрдаги мусиқани тушунишни;
- тегишли атамалардан фойдаланиш, мусиқани таҳлил қилиш ва муҳокама қилишни;
- ишингизни таҳлил қила олишни ва амалга ошириш бўйича тавсиялар беришни;
- оила ва дўстлар ҳақида турли қўшиқлар куйлашни ва ўзингиз оҳанг яратишни
ўрганасиз.

Мусиқий саводхонлик:

- ритм;
- нимчорак, чорак ноталар;
- мусиқий асбоблар: қўнғироқ, довулпаз, дўмбира;
- регистр;
- асосий куй.

Мусиқий таърифлар:

- ритм – ырғақ – ритм – rhythm;
- оҳанг – әуен – мелодия – melody;
- асосий оҳанг – жетекші әуен –
ведущая мелодия –
leading melody.

МЕҲНАТКАШ БОЛА

1-топшириқ. Тинглаш. Таҳлил. Ижро.

Абай отамиз айтган бешта олийжаноб ишнинг бири – меҳнат. Буюк оқин юртни юрт, одамни одам қиладиган фақат меҳнат деб билган. Бизнинг ота-боболаримиз авлодларини ёшлигидан меҳнатга ўргатган. Ҳалол меҳнат одамнинг бахтли ҳаёт кечирishiга йўл очади, орзуларини рўёбга чиқаради ва эҳтиёжини қондиради.

«Меҳнат билан топилган нон ширин» деган халқимизнинг ҳаётдан олган нақл сўзи, инсон учун қадрли эканлигини исботлайди.

Меҳнат

Шеър муаллифи: Н. Жанаев

Гул ўстирсанг терлаб,
Бунинг оти – Меҳнат.
Кашта тиксанг зарлаб,
Бунинг оти – Меҳнат.
Қирга чиқсанг ўрмалаб,
Бунинг оти – Меҳнат.
Дарсларингга яхшилаб
Тайёрлансанг бу – Меҳнат
Машаққатнинг барчасин
Енгади фақат Меҳнат.

?! Қўшиқни муаллимнинг ижросида қунт билан тингланг.

- Видеотасмадан «Меҳнат» номли мультфильмни томоша қилинг.
- Синф билан бирга қўшиқни ифодали ўқинг.

Нақарот: Еңбекшіл осындай,
Болайықшы, досым-ай! } 2 марта

2. Таза бала мұнтаздай,
Сүйсінеді қараған.
«Ұқыпты, – деп, – бұл қандай!»
Жақсы көрер бар адам.

Нақарот.

- ?! • Құшиқнинг сўзларини аниқ ифодали айтишга ҳаракат қилинг.
• Бошланғич икки сатрини ритмли расм бўйича уриб ўрганинг.

3-топшириқ. Импровизация.

- ?! • «Болайықшы осындай» құшиғининг ритмини зарбли асбоб билан жўр бўлинг. Ўз хоҳишингиз асосида құшиқнинг ритмини ўзгартириб, жўр бўлиб айтинг.
• Муаллим ҳар бир гуруҳга биринчиси – тўғри, иккинчиси нотўғри ритмларнинг расмларини беради. Шунинг ичидан құшиқ ритмини топиб, ўз тушунганингизни айтиб беринг.

Баҳолаш.

- «Болайықшы осындай» құшиғини қандай ижро этдим?
- Қўшиқни ижро этганда қандай қийинчиликлар бўлди?
- Ритм ҳақида қандай тушунча олдим?

ДЎСТЛАРИМ

1-топшириқ. Тингланг. Тузинг.

Дўстлик нима? Дўстлик – бу ҳаётда ҳеч нарса билан ўлчанмайдиган бебаҳо қадриятдир. Дўст орттириш осон, лекин уни сақлаб қолиш қийин. Ҳар бир одам шу сўзни ҳаётий тажрибаси асосида турлича тушунади. Дўстлик ҳақида кўплаб мақоллар, шеърлар, қўшиқлар ва куйлар ёзилган. Сиз учун ҳақиқий дўст қандай бўлиши керак? Синфдошларингиз ичида дўстларингиз борми?

• Доирада дўстликка оид керакли сўزلарни топиб, ҳақиқий дўстга хос фазилатларни кўрсатинг.

• Мақолнинг маъносини тушунтиринг:

Яхши билан юрсанг – етарсан муродга,
Ёмон билан юрсанг – қоларсан уятга.

2-топшириқ. Қўшиқни ўрганинг.

Менинг дўстим

Сўзи: О. Ақипбекўгли

Муסיқаси: А. Бушикова

Биринчи дўстим – Бахтиёр,

Иккинчи дўстим – Ихтиёр.

Учинчи дўстим – Улуғбек,

Тўртинчи дўстим – Турсунбек.

Бешинчи дўстим – Басқар,

Олтинчи дўстим – Асқар.

Еттинчи дўстим – Ерик,

Саккизинчи дўстим – Серик.

Тўққизинчи дўстим – Тоқан,

Ўнинчи дўстим – Оқан.

Бизлар иноқ дўстлармиз,

Бирга қувнаб ўйнаймиз.

• Синфдошларингиз билан бирга қўшиқни қувноқ, шўх усулда чиройли ижро қилинг.

• Қўшиқни такрорлаб ижро қилганда ритмига чапак орқали жўр бўлинг.

3-топшириқ. Ижодий иш. Таҳлил.

Исмлар ритми (дидактик ўйин)

Ўйин қоидаси: Ўқувчилар гуруҳга бўлиниб, берилган топшириқларни бажаради. Барча топшириқларни тўғри ва биринчи бажарган гуруҳ голиб бўлади.

1. Масалан, Ойсанам, Жолдасбек, Доногул, Тангриберган, Бобомурод, Ботирхон ва ҳ.к. исмларни ритм билан айтиш керак.

2. Муаллим берган расмлар билан танишиш. Гуруҳдаги бир боланинг исмини қўшиб содда гап тузиш. Масалан: «Мақсад қўшиқчи» деган гапга мос келадиган расмдаги ритмни чапак чалиб айтинг, гуруҳ билан бирга кўрсатинг.

Баҳолаш.

- «Менинг дўстларим» қўшиғини қандай ижро этдим?
- Қўшиқни ижро этганда қандай қийинчиликлар бўлди?
- Исмлар ритми ўйинидан қандай тушунча олдим?

САНЪАТКОР ОИЛА

1-топшириқ. Тинглаш. Таҳлил қилиш. Қўшиқ ўрганиш.

1-синфда ўрганган «Менинг Ватаним» қўшиғининг биринчи сатрини ёдингизга туширинг. Ўтибор берсангиз, «Ватан – менинг ота-онам» деган

ажойиб мисранинг моҳияти жуда чуқур ва бебаҳо. Ватанимиз оиладан, ота ва она тарбиясидан бошланади. «Оила – бахт маскани» деб халқимиз бежиз айтмаган. Ҳар бир оиланинг мустақкамлиги бахт-саодат, тотувлик, ҳамжиҳатлик, ҳурмат-эҳтиром, тинчлик ва ҳалоллик ҳамда меҳр-оқибатдан иборат. Сиз қандай фикр билдирасиз?

Жарасты жанүя*

Сўзи: А. Асылбек

Муסיқаси: А. Бушикова

1. Біздің де жанүя сәнімен,
Баршаға ұнайды әнімен.
Айналып кетеді думанға,
Аспаптар қосылып мәнімен.

* жанүя – оила.

Нақарот:

Осындай біздің де жанұя,

Бәріміз біргеміз.

Көңілдер – шалқыған дария.

Тойлаймыз күнде біз.

} 2 марта

2. Күйлерін құлаққа қондыра,

Бауырым тартады домбыра.

Атам мен әжем де қалыспай,

Қосыла қағады даңғыра.

Нақарот.

- ?! • Құшиқни охиригача тингланг. Құшиқ мазмунига эътибор беринг, синфдошларингиз билан бирга ҳикоя қилинг.
- Құшиқни ўрганинг. Құшиқ сўзларини аниқ айтинг. Оҳангини тоза ва соф ижро этинг.
- Құшиқда қандай асбоблар ҳақида айтилган?
- Ўзингиз билган қозоқ миллий чолғу асбобларини айтинг. Катакчалардан номларини топиб, тушунганингизни ёзинг.

Д □ □ □ □ □ □ □ З Қ □ □ □ □ □ З

Д □ □ □ □ □ □ А

Ч □ □ □ □ □ □ □ З

Ж □ □ □ □ □ □ □ Н

Регистр – асбоблар садосининг, инсон овозининг юқори, ўрта, пастки баландлиги.

2-топшириқ. Маълумот тўплаш. Таҳлил.

?! Қўнғироқ, дўмбира, довулпаз ҳамда сурнай мусиқа асбобларининг садосини видеотасмадан тингланг.

• Дўмбира, довулпаз, қўнғироқ, сурнай асбобларининг садоси қандай регистрда (баландликда) ижро этилади?

• Кишилар, аёллар, болалар овози қандай регистрда жойлашади?

3-топшириқ. Ижодий иш.

Товуш баландлиги

(дидактик ўйин)

Ўйин қондаси:

Муаллим ўқувчиларга видеотасмага ёзилган турли товушларни: одамнинг, мусиқа асбобларининг, қушлар билан ҳайвонларнинг товушларини эшиттиради.

Тинглаш жараёнида ўқувчилар қўлларида юқори (қизил), ўрта (сарик), пастки (кўк) регистрни билдирадиган карточкаларни кўтаради. Икки мутахассис (ўқувчи) тўғри ва нотўғри жавобларни ҳисоблайди, ўйин охирида натижасини чиқаради. Яхши натижа кўрсатган ўқувчилар голиб бўлишади.

Баҳолаш.

- «Жарасты жануя» қўшиғини қандай ижро қилдим?
- Қўшиқни ижро қилганда қандай қийинчиликлар бўлди?
- Янги мавзу ҳақида қандай тушунча олдим?

БИР ОИЛА ВОҶЕАСИ

(Қизиқарли саёхат)

1-топшириқ. Тинглаш. Ахборот излаш.

Оиламнинг музиқий саёхати

Музиқаси: Г. Абдрашева

Ёзги дам олишда иккинчи синф ўқувчиси Гулнора пойтахтга бормоқчи бўлиб, оиласи билан саёхатга чиқди. Саёхатни улар поездга миниб, туғилган шаҳри – Алматидан бошлади. Тараз, Шимкент, Туркистон шаҳарларидан ўтиб, Қизилўрда орқали Оқтовга етди. Каспий денгининг гўзаллигини томоша қилиб, Ватанимизнинг бош шаҳри Нур-Султанга келишди. Гулноранинг саёхати унинг ҳаётида катта из қолдирди. Шу саёхатнинг таассуротидан улғайганда у «Ои-

ламнинг мусиқий саёҳати» деган асар ёзди. Ушбу асарда қуйидаги кўринишлар мавжуд: «Хайр Алматам!», «Йўлга чиқдик!», «Шарқона бозор!», «Туркистондаги Яссавий мақбараси», «Каспий тўлқинлари», «Салом сенга, Нур-Султан!».

- ?! •** Мусиқани бошидан охиригача диққат билан тингланг.
- Кўринишлардаги етакчи оҳангни ўрганинг.
 - Мусиқани тинглаганда, етакчи оҳангни эшитган вақтда қўлингизни кўтаринг. Фикрингизни айтинг.
 - Етакчи оҳангни муаллимнинг ижросида тингланг.
 - Муаллимнинг ёрдамида синфдошларингиз билан етакчи оҳангни нотага қараб ижро қилинг.

- Асарни бошидан охиригача яна бир марта тингланг. Асарда қанча кўриниш бор?
- Кўринишларнинг номлари ижро этилаётган асарнинг мазмунини ёритадими? Тушунганингизни айтинг, гуруҳда таҳлил қилинг.
- Асарнинг ижро этилишига эътибор беринг. Доскада ёзилган намоёишларни номлари билан таққосланг. Тушунганингизни айтинг, гуруҳда таҳлил қилинг.

Мусиқий картина – бастакорнинг табиат кўринишларидан, воқеалардан олган таасуротларини бадиий тушунарли усулда етказувчи асар.

Лейтмотив – немис тилидан таржима қилинганда «етакчи оҳанг» деган маънони билдиради.

2-топшириқ. Таҳлил. Ижро қилинг.

Етакчи оҳанг

?! Муаллим сизларга мана шу чоракда ўрганган бир неча куйларнинг етакчи оҳангини ижро қилади. Қўшиқларни ёдга тушириб, чиройли ижро этинг.

Баҳолаш.

- «Оиламнинг муסיқий саёҳати» пьесасини тинглаганда қандай таассурот олдим?
- Қўшиқ тинглаётганда кўринишларни фарқлашда қандай қийинчиликлар бўлди?

Ұранганингизни текширинг:

1. «Болайықшы осындай» қўшиғининг биринчи бандини дафтарингизга тўлиқтириб ёзинг:

... бала еңбекшіл,
Ер-азамат
Қиындықты ... кіл,
... гүл толады.

2. Ритм – бу ...

А. бир хил ва турли оралиқдаги товушларнинг кетма-кетлиги

В. бир хил товушларни ижро этувчи муסיқа

С. чизиқлар орасида жойлашган нота

Д. нота ёзишга ёрдам берадиган восита

Е. суръатнинг бир тури

3. *До, ми, соль* ноталарини дафтарга нота чизиқларини чизиб, тўғри жойлаштиринг.

4. Регистр ... бўлади:

А. турли

В. юқори, ўрта, паст

С. енгил бўлади

Д. нота ёзишга ёрдам беради

Е. суръатнинг бир тури

5. Қозоқ халқ муסיқа асбобларини топинг.

А. баян, қўбиз

В. скрипка, қўбиз

С. дўмбира, довулпаз

Д. қўшиқ, қалам

Е. асатаёқ, ксилофон

6. Топшириқларни дафтарингизда бажаринг.

1-топшириқ:

Нота чизиқларига *до, ми, соль* ноталарини жойлаштиринг.

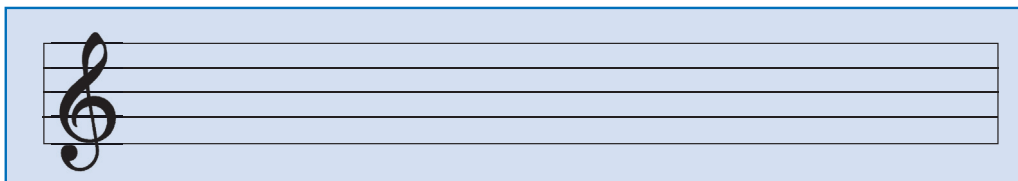
2-топшириқ:

Нота чизиқларига *до, ми, соль* ноталарини чорак ва нимчорак усулида жойлаштиринг.

3-топшириқ:

Нота чизиқларига *до, ми, соль* ноталарини чорак ва нимчорак усулида жойлаштиринг ва қўл ҳаракатлари билан кўрсатинг.

3-бўлим. МЕНИНГ МАКТАБИМ

Бўлимдан:

- мусиқани тинглаб, асар мазмунини аниқлашни;
- асбобнинг товуш тембрини ва динамик хусусиятларни аниқлашни;
- мусиқий атамаларни ўзлаштириш жараёнида турли қўшиқлар ва чолғу композицияларини таҳлил қилишни;
- ўз ишингиз ҳақида фикр билдиришни ва уни амалга ошириш бўйича тавсиялар беришни

ўрганасиз.

Мусиқий саводхонлик:

- *до, ми, соль* ноталари;
- нимчорак, чорак ноталар;
- мусиқий асбоб: қўнғироқ;
- суръат: тез, жуда тез, аста, секин, оҳиста;
- ритм;
- товуш тембри.

Мусиқий таърифлар:

- *до, ми, соль* ноталари – *до, ми, соль* ноталари – ноты *до, ми, соль* – notes *do, mi, sol*;
- тембр – дыбыс бояуы – тембр – timbre;
- суръат – екпін – темп – tempo.

ЖАРАНГЛА ҚҰНҒИРОҒИМ

1-топширқ. Тингланг. Таҳлил қилинг.

Қўнғироқ – қозоқ халқининг қадимдан келаётган мусиқа асбоби. Асатаёқ, чилдирма каби жарангдор асбобларнинг қаторига киради. У ичи бўш гумбаз бўлиб, гумбазнинг ўртасига илинган тилдан иборат. Тил гумбазга урилганда товуш чиқаради.

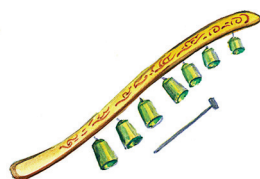
Авваллари қўнғироқ сигнал берадиган асбоб сифатида фойдаланилган. Ёнғин содир бўлганда ва темир йўлда поездларни йўналтириш учун сигнал сифатида ишлатилган. Кейинчалик қўнғироқнинг кичик тури мактабда дарснинг бошланиши ва яқунланиши белгиси сифатида қўлланилди. Мусиқа соҳасида ҳам қўнғироқнинг оҳангдор ва нафис овози кенг қўлланилади.

Қўнғироқ товушлари

Мактаб
қўнғироғи

Қўнғироқ – қозоқ
миллий мусиқа
асбоби

?! • Қўнғироқ товушлари ёзмаларини тингланг. Фарқини ва ўхшашлигини топинг.

Қуйидаги саволларға жавоб беринг:

- Қўнғироқ қандай товуш чиқаради?
- Икки қўнғироқнинг товушлари бир хилми ёки фарқи борми?

2-топшириқ. Ижро қилинг.

Жас дәуірдің түлегіміз

Сўзи: Е. Ұтетилеуов

Муסיқаси: И. Нусипбаев

1. Бау-бақша белдер,
Орман, тау, көлдер –
Көрікті шексіз даламыз.
Дәулеті тасқан,
Сәулеті асқан
Көңілді ауыл, қаламыз.

Нақарот:

Жадырап күндей,
Жайнаған гүлдей,
Бақытты біздер баламыз!

} 2 марта

2. Өзіміз туған,
Көбелек қуған
Өлкеде өсіп, толамыз.
Жалықпай оқып,
Көңілге тоқып,
Білімді адам боламыз.

Нақарот.

- ?! • Қўшиқда нима ҳақида айтилади? Синфдошларингиз билан бирга муҳокама қилинг.
- Қўшиқни талабга мос ўрганиб, ижро қилинг.
 - Қўшиқнинг кайфияти қандай?
 - Зарбли ва шовқинли асбобларни фойдаланиб, қўшиққа жўр бўлинг.

3-топшириқ. Муסיқа яратинг. Ижро қилинг.

- ?! Чорак ва нимчорак нота оралиқларини фойдаланиб, кичик оҳанг яратинг ва ижро этинг. Куйни *до, ми, соль* ноталари билан ёзинг. Дарсда, ўқувчилар олдида қўнғироқ асбобига жўр бўлиб ижро этинг.

Баҳолаш.

- «Кел, балалар, ойнайық» қўшиғини қандай ижро қилдим?
- Қўшиқни ижро қилганда қандай қийинчиликлар бўлди?
- Топшириқ бўйича бажарган таҳлилим тўғри бўлдими?

ДАРСДАН БЎШ ВАҚТЛАРИМ

1-топшириқ. Таҳлил.

- ?! • Мактабдаги кун тартибингиз қандай?
- Мактабда қандай қизиқарли дақиқалар бўлади?
 - Мактабдаги кунингиз қандай суръатда ўтади?
- Саволларга жавоб беринг, синфдошларингиз билан муҳокама қилинг.

2-топшириқ. Тингланг. Таҳлил қилинг.

- Муаллим тавсия қилган парчаларни тингланг. Масалан, Ақан сери Қорамсаўғлининг «Маңмаңгер» қўшиғи, Қурманғазининг «Балбырауын» куйи.
- Ҳар бир композициянинг суръати қандай?
- Асарнинг мазмуни ва кайфиятига суръат қандай таъсир қилади?
- Асарларни қайта тинглаш орқали тақдим этилган расмларни мослаштиринг. Ўз гуруҳингиз билан муҳокама қилинг, фикрингизни айтинг.

Муסיқадаги суръат – муסיқий асарларнинг бажарилиш тезлигини билдиради.

Суръат – муסיқий асарнинг мазмунига боғлиқ: тез, жуда тез, шошилмай, секин, оҳиста бўлади.

3-топшириқ. Ижро қилинг.

 Кел, балалар, ойнайық

Сўзи: Қ. Идирисов

Муסיқаси: А. Еспаев

1. Кел, балалар, ойнайық,
Ойнайық та, ойнайық.
Қандай жұмбақ болса да,
Шешпей оны қоймайық.

Нақарот:

Ал тыңдаңдар, тыңдаңдар,
Асығыстық қылмаңдар.
Асықпайық дегенге,
Бөгеліп көп тұрмаңдар.

} 2 марта

2. Бәрің жақсы тыңдаңдар,
Бөгеліп көп тұрмаңдар.
Жұмбақта бар аспан-көк,
Ұшақпенен зырлаңдар.

Нақарот:

Жұмбақта бар өзен, көл,
Пароходпен жүзіңдер.
Айдын суға шомылып,
Ақ шабағын тізіңдер.

} 2 марта

- ?! • Құшиқда нима ҳақида айтилади?
Тушунганингизни айтиб беринг.
• Құшиқ қандай суръатда ижро қилинади?
• Зарбли ва шовқинли асбобларни фойдаланинг. Құшиққа жўр бўлинг.

Баҳолаш.

- «Кел, балалар, ойнайық» құшиғини қандай ижро қилдим?
- Құшиқни ижро қилганда қандай қийинчиликлар бўлди?
- Топшириқ бўйича бажарган таҳлилим тўғри бўлдимми?

МЕНИНГ УСТОЗИМ

1-топшириқ. Тинглаш. Таҳлил. Ижро этиш

Үстаз болу

Сўзи: *Ғ. Қайирбеков*

Үстаз болу – жүректің батырлығы,
Үстаз болу – сезімнің ақындығы,
Үстаз болу – мінездің күн шуағы,
Азбайтұғын адамның алтындығы.

Бугунги кунда кўплаб касблар мавжуд. Уларнинг ҳар бири ўзига хос хусусиятларга эга. Уларнинг ичида ажойиб касбларнинг бири – муаллим.

Муаллим сизни ва синфдошларингизни ўқишга, ҳисоблашга, ёзишга, дўст бўлишга, мактаб қоидаларига мувофиқ яшашга, катталарни ҳурмат қилишга, табиат ҳамда атроф-муҳитга ғамхўр бўлишга ўргатади.

Шунинг учун у ўзидаги барча инсоний хислатларни шогирдларига сингдиради.

Мактабда муваффақият қозониш учун сизга қандай фазилатлар керак деб ўйлайсиз?

Жадвалдан ўқишингизга керак бўлган сўзларни танлаб, ўзингизнинг билим олишдаги портретингизни яратинг.

Фаоллик

Ялқовлик

Зеҳнлилик

Меҳнатсеварлик

Бепарволик

Чидамлилик

Мұғалім ол біздің

Сүзи: М. Алимбаев

Музыкаси: И. Нусипбаев

1. Білімнің кілтіндей
«Өліппе» ұстатқан.
Оқуға іркілмей,
Тоқуға ұстартқан.
Қамқоры ұл-қыздың –
Мұғалім ол біздің.
2. Қиынға төзуге
Үйреткен қашан да,
Жаманнан безуге,

Жақсылық жасауға.
Қамқоры ұл-қыздың –
Мұғалім ол біздің.

- ?! • Құшиқ қандай туйғуларни уйғотади?
• Бастакор қандай бадий қуролларни фойдаланган?
• Қўшиқни талаб бўйича тингланг ва ўрганинг. Равон ижро қилинг.

2-топшириқ. Таҳлил.

- ?! • Расмларда одамларнинг қандай кайфияти тасвирланган? Кўрсатинг, ўз фикрингизни айтинг.
• Сизнинг фикрингизча, мусиқа одамнинг кайфиятига таъсир қиладими?

3-топшириқ. Тингланг. Таҳлил қилинг.

«Қандай кайфият?»

(ўйин)

Ўйин қондаси:

Л. Хамидининг «Бўлбўл» қўшиғидан, Дәулеткерейнинг «Көрўғлы», Н. Тилендиевнинг «Аққу» куйларидан парчалар тингланг. Парчада қандай асбоблар чалинаётганини аниқланг. Ҳар бир парча учун қандай кайфият тури тўғри келишини, тарқатма материаллардаги расмлардан фойдаланиб, кўрсатинг.

Баҳолаш.

- «Биринчи устозим» қўшиғини қандай ижро этдим?
- Қўшиқни ижро қилганда қандай қийинчиликлар бўлди?
- Топшириқ бўйича бажарган таҳлилим тўғри бўлдими?

ҚУВНОҚ ТАЪТИЛ

1-топшириқ. Импровизация.

«Санамачоқ беллашуви»

(музикий ўйин)

Ўйин қондаси:

Муаллим ўқувчиларга санамачоқ ўйини ҳақида тушунча беради, ташкил қилади. Тушунтириш учун видеотасма кўрсатади.

Болалар уч гурухга бўлинади. Шартга кўра улар саноқни куйга солиб, ижро қилиши керак. Қайси гурух кўпроқ санамачоқ тайёрласа, шу гурух ғолиб ҳисобланади.

2-топшириқ. Ижро қилинг.

Он дегенім – Отаным
(тескари санаш)

Сўзи: Ў. Ақипбекўгли

Муסיқаси: А. Бушикова

Он дегенім – Отаным,
Тоғыз – туған топырағым.
Сегіз – сеңгір тауларым,
Жеті – жасыл бауларым.
Алты – алтын Күн төккен нұр,
Бес – бұлағым мөп-мөлдир.
Төрт – туған ел дәулетті,
Үш – үйлерім сәулетті.
Екі – ата-анам – өбектер,
Бір – бақытты бөбектер.

Аман болса осылар,
Жасыма жас қосылар.
Қадірімді дос ұғар,
Кезім болмас тосылар. } 2 марта

- ?! • Санамачоқнинг мазмунига эътибор беринг. Синф билан бирга ўртоқлашинг, ўз фикрингизни айтинг.
- Қўшиқни талаб бўйича ўрганинг, ижро қилинг.
 - Қўшиқни синф билан бирга чиройли ва ифодали ижро қилинг.

3-топшириқ. Муסיқа яратинг.

«Мақтаб ҳақида санамачоқ»

(импровизация ўйин)

Ўйин қондаси:

Ўз гуруҳингиз билан бирга мақтаб ҳақида санамачоқ тузинг. Тайёр санамачоқни ижро қилиб беринг.

Талаблари: Товуш оралиқларини ва *до, ми, соль* ноталарини фойдаланиш. Санамачоқ куйини яратиш.

Масалан:

Бир деганим – болалар,
Икки деганим – инсонлар,
Уч деганим – улуғлар ва ҳ.к

Синфда муҳокама қилиш.

Талаблари: Санамачоқда учрайдиган товуш оралиқларини таҳлил қилинг.

- Нечта чорак нота, нечта нимчорак нота бор?
- Санамачоқда учрайдиган ритм суръатини ўзгартириш мумкинми?

Ўрганганингизни текширинг:

1. «Жас дәуірдің түлегіміз» қўшиғининг биринчи бандини ва Нақаротини дафтарингизга тўлиқтириб ёзинг:

Бау-бақша ...,
Орман, ..., көлдер –
... шексіз даламыз.
... тасқан,
Сәулеті ...
Көңілді ауыл,

Нақарот: ... күндей,
Жайнаған ...,
Бақытты ... баламыз!

2. Суръат деганимиз нима?

- A. бир хил ва турли оралиқдаги товушларнинг кетма-кетлиги
- B. асарни ижро этиш вақтидаги тезлик белгиси
- C. билим сифатини кўтарадиган илм
- D. нота ёзишнинг бир тури
- E. муסיқа асбобининг номи

3. Тембр деганимиз нима?

- A. қўшиқнинг бир усули
- B. товушларнинг ёзилишини тартибга соладиган белги
- C. муסיқа ритмини кўрсатадиган белги
- D. асбобда ижро қилишга ёрдам берадиган белги
- E. товушнинг сифатини (тусини) кўрсатадиган белги

4. «Мұғалім ол біздің» құшиғининг иккинчи бандини ва Нақаротини дафтарингизга тўлиқтириб ёзинг.

Қиынға ...,
... қашан да.
... безуге,
Жақсылық ...,
Қамқоры ұл-қыздың –
... ол біздің.

5. Л. Хамидининг «Бұлбұл» құшиғини ким ижро қилган?

- А. Бибигул Тўлегенова;
- В. Мақпал Жунисова;
- С. Роза Бағланова;
- Д. Меруерт Ўтекешева;
- Е. Билмайман.

4-бўлим. МЕНИНГ ТУФИЛГАН ЎЛКАМ

Бўлимдан:

- туғилган ўлкамиздаги қиш ойларининг гўзал кўриниши, қорли тоғлари ва ўзингиз яшайдиган ўлканинг ажойиб, бетакрор кўринишини кузатишни;
- турли муסיқа асбобларининг ёрдамида шамолнинг гувиллашини, қорнинг ғичирлашини, бўроннинг увиллашини, алп тоғларни тасвирлаб, табиат муסיқасини яратишни (ёзишни);
- муסיқий – шовқинли асбоблардан фойдаланиб, «Менинг Ватаним» мавзусига муסיқий композиция тузишни ва ижро қилишни;
- қиш, туғилган ўлка ҳақида қўшиқ ўрганиб, Қурманғазининг муסיқасини тинглашни;
- муסיқий атамаларни ўзлаштириб, қўшиқлар ва асбобли асарларни таҳлил ва муҳокама қилишни;
- ўз ишингиз ҳақида фикр билдиришни ва уни амалга ошириш бўйича тавсиялар беришни

ўрганасиз.

Муסיқий саводхонлик:

- крешендо (товушни кучайтириш);
- диминуэндо (товушни камайтириш);
- муסיқий асбоблар: скрипка, дўмбира, ксилофон, қўнғироқ, данғира, учбурчак, барабан;
- пауза.

Музиқий таърифлар:

- крешендо – крещендо – крещендо – crescendo;
- диминуэндо – диминуэндо – diminuendo;
- пауза – кідіріс – пауза – pause.

ОНА ЮРТИМДА ҚИШ

1-топшириқ. Тингланг. Таҳлил қилинг.

 Қиш – табиатнинг ажойиб фасли.

Кўпгина бастакорлар қиш фаслига атаб муסיқа ёзганлар. Шуларнинг бири – қозоғистонлик бастакор Серик Еркимбеков. Бастакор ўз асарида болалик чоғларида бобосининг овулига борган пайтларини тасвирлаб берган. Бўрондан кейин тоғларнинг қишки кўринишлари ўзининг гўзаллиги ва мусаффолиги билан кишини ҳайратга солади. Бўғотлардаги сумалакларнинг товланиши, қор учқунлари ва какликларнинг сайрашлари кўз олдингизда ажойиб эртак каби гавдаланади. Бастакор асарини «Қишки эртак» деб номлашининг сабаби ҳам шунда.

Қишки эртақ

Муסיқаси: С. Еркимбеков

• С. Еркимбековнинг «Қишки эртақ» асарини диққат билан тингланг. Тинглаётганда кўз олдингизга қандай табиий манзараларни тасаввур қилдингиз? Синфдошларингизга тасвирлаб беринг.

• Бастакор ўз асарини нима учун «Қишки эртақ» деб атаган?

• Шу асарнинг етакчи оҳангини нота асосида синф билан бирга айтиб кўринг:

Муҳокама қилинг:

• Туғилган юртингизда қиш қандай бўлади? Таърифлаб беринг.

• Рассомлар қиш бўронини тасвирлаш учун қандай ранглардан фойдаланишади?

• Қишки табиатни қандай сўзлар билан тасвирлар эдингиз?

?! Тушунча берганда қуйидаги таянч сўзларни фойдаланинг: аёз, аёзли, кун, бўрон, шамол, қор ёғди, қор гирчиллади, муз, қиров, кўча совуқ ва ҳ.к.

2-топшириқ. Ижро қилинг.

Қыстың күні көңілді

Сўзи: Қ. Идирисов

Муסיқаси: К. Қуатбаев

- Қараңдаршы далаға,
Дала аппақ ақша қар.
Тал мен үйлер қалада
Жамылыпты ақ шатыр. } 2 марта

2. Біздер жылдам киініп,
Атып шықтық аулаға.
Ақ қар қапты үйіліп,
Ақ мамықтан аумаған. } 2 марта

3. Аппақ қала, ақ қала,
Аспан аппақ, жылтыр мұз.
Бір аулада топ бала
Тамашалап жатырмыз. } 2 марта

?! Құшиқнинг мазмунини, кайфиятини синфдошларингиз билан муҳокама қилинг.

• Қўшиқ қиш фаслини қандай тасвирлайди? Тушунтириб беринг.

• Қўшиқнинг биринчи бандини талабга мос ўрганинг. Қўшиқни ифодали ижро қилинг.

3-топшириқ. Импровизация.

- Икки гуруҳга бўлининг. «Оппоқ қор» қўшиғини ўз гуруҳингиз билан қувноқ, равон ижро қилинг. Иш-ҳаракат орқали қор, шамол, ҳайвонларнинг, бўроннинг товушларини шовқинли асбобларни фойдаланиб ифодаланг.

- ?! •** Ўз гуруҳингиз билан тайёрлаган импровизацияннгиз ёки иккинчи гуруҳнинг бажарган иши омадли чиқдими?
- Қўшиқни тўғри ижро қилиш учун нима қилиш керак?
 - Қиш мавсумини гуруҳингиз билан ифодалай олдингизми?

Баҳолаш.

- «Оппоқ қор» қўшиғини қандай ижро қилдим?
- Қўшиқни ижро қилганда қандай қийинчиликлар бўлди?

ҚИШНИНГ ҚЎЗИ ҚИРОВДА

1-топшириқ. Тинглаш. Таҳлил.

Қиш

(парча)

Сўзи: Абай Қунанбаев

Оқ кийимли, гавдали, оқ соқолли,
Кўр, соқов, танимас тирик жонни.
Усти боши оқ қиров, ранги совуқ,
Босган ери ғирчиллаб, келиб қолди.

Табиатда ҳар бир фаслнинг ўзига хос хусусияти ва гўзаллиги бор. Шу жумладан қиш фасли ҳам оппоқ қори билан, ғирчиллаган аёзи билан, қишки ўйинлари билан ўзгача. Бу фаслда одамлар

табиатнинг сир-асрорини, ўзгача бир унутилмас дақиқаларини томоша қилади. Шу билан бирга бу фаслнинг шафқатсиз қори, бўрони, аёзлари бўлади.

Буюк қозоқ оқини, устоз Абай Қунанбаев ўзининг шеърида қишни жуда чиройли тасвирлайди.

?! Видеотасмага ёзилган Абай Қунанбаевнинг «Қиш» қўшиғини тингланг. Қўшиқнинг мазмунидан олган таассуротингиз билан ўртоқлашинг.

- Шоир ўзининг қўшиғида нима ҳақида айтади?
- Муסיқий бадий асбобларни фойдаланиб, қўшиқнинг парчасини ифодали ўқинг.

- Қўшиққа жўр бўлган мусиқа ёқдими? Мусиқа қўшиқнинг мазмунини ёрита олдими?

Ушбу мусиқа италиялик бастакор Антонио Вивальди томонидан ёзилган. Асарнинг номи «Қиш» деб аталади. Уни тингланг ва қуйидаги саволга жавоб беринг.

- Бастакор мусиқасида қиш фаслини тасвирлай олдими?

Антонио Вивальди – италиялик бастакор, буюк уста, скрипкачи, педагог, дирижёр. У кўплаб ажойиб мусиқий асарларини яратган. Бастакорнинг энг машҳур асарларидан бири «Йилнинг тўрт фасли» «Жылдың төрт мезгілі» («Четыре времени года») номли скрипкали концерт. У 12 та скрипка концертидан иборат, унда «Қиш» асари ўзининг муносиб ўрнини эгаллайди.

Қиш (парча)

Музиқаси: А. Вивальди

?! Антонио Вивальдининг асарини диққат билан тингланг. Асарни тинглаётганда қуйидаги кўринишни тасаввур қилиб кўринг. Қор ёғиб турибди, бироз вақтдан кейин шамол бўлиб, қорни ён-атрофга учириб, бўрон бошланди.

- Асар қандай ритмда ижро қилинди?
- Бастакор қандай динамик белгиларни фойдаланди?

3-топшириқ. Қўшиқни ижро қилинг.

?! «Опоқ қор» қўшиғининг биринчи бандини ёдингизга тушинг.

- Иккинчи ва учинчи бандини ўрганинг.
- Сўзларини аниқ айтиб, куйини ижро қилинг.
- Қўшиқни қувноқ, равон айтишга ҳаракат қилинг.

Шовқинли асбоблар билан жўр бўлинг.

Бастакор – муסיқа асарларини яратадиган мутахассис.

Куйчи-бастакор – куй яратадиган моҳир дўмбирачи.

Муסיқий куй – профессионал вокал ва чолғу асаридир.

Муסיқий асар – мутахассис томонидан яратилган профессионал муסיқа.

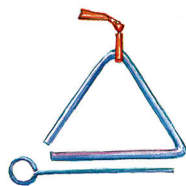
4-топшириқ. Тажриба.

Тавсия этилган муסיқа асбобларини кўриб чиқинг ва саволларга жавоб беринг:

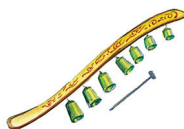
- Қандай муסיқий асбоб қишнинг товушларини тасвирлай олади?

барабан

учбурчак

қўнғироқ

данғира

ксилофон

Баҳолаш.

- А.Қунанбаевнинг «Қиш» қўшиғини тинглаганда менга нима таъсир қилди?
- Муסיқий бадий қуроллар ҳақида қандай тушунча олдим?

ОНА ЮРТИМ ҚОЗОҒИСТОН

1-топшириқ. Қўшиқ ўрганамиз.

Отаным – Қазақстан

Сўзи: С. Тойлыбаев

Муסיқаси: А. Исагулова

1. Кең-байтақ, көз жетпейтін жерім менің,
Таулы орман, жасыл жайлау, көлім менің.
Бүгінде бар әлемге даңқың жетті.
Тәуелсіз Қазақстан – елім менің.

Нақарот:

Жасампаз жыр-әнім,
Өзіңсің ғажапстан.
Өсиет, ұраным,
Отаным – Қазақстан!

2. Ғажап қой сұлу көктем, жаздың өні,
Тыңдарсың ән-жүректің сазын әлі.
Шіркін-ай, жер жетпейді бір өзіңе,
Қойнауың тұнған байлық, қазыналы.

Нақарот:

Жасампаз жыр-өнім,
Өзіңсің ғажапстан.
Өсиет, ұраным,
Отаным – Қазақстан!

3. Сен неткен, Отан-анам, ғажап едің.
Әспеттеп көркем тілмен жазар едім.
Болашақ ұрпағыңның бақыты үшін
Жайнай бер, Ұлы Отаным – қазақ елім!

Нақарот.

- ?! • Құшиқ мазмунига эътибор беринг. Қозоғистон табиатининг гўзаллигини, бойлигини ва халқининг ҳамжиҳатлигини синфдошларингиз билан ҳикоя қилинг.
- Құшиқни талаб бўйича ижро қилинг. Сўзини аниқ, оҳангини соф айтишга ўрганинг.

2-топшириқ. Тингланг.

Сариарқа

Куйи: Қурманғази

- ?! Қурманғазининг «Сариарқа» куйини тингланг ва берилган саволларга жавоб беринг:
- Куй қандай кайфиятда, қандай суръатда ижро қилинади?

- Ижро давомида куйнинг динамикаси (товуш кучи) ўзгардими?
- Қурманғазининг яна қандай куйларини биласиз?

Қурманғазӣ Сағирбайўғли – қозоқнинг буюк куйчи – бастакори. Қозоқ чолғу мусиқасининг асосчиси.

3-топшириқ. Мусиқа яратинг.

«Туғилган ўлкаминг гўзал табиати»
(импровизация ўйин)

Ўйин қондаси:

Дафтарингизга туғилган ўлкани таърифлайдиган тўрт мисрали шеър ёзинг. Динамик белгиларни ва зарбли, шовқинли асбобларни фойдаланиб, сўзларни турли оҳангга солинг. Таҳлил қилинг.

Крешендо – товушни аста-секин ошириш
Диминуэндо – товушни аста-секин камайтириш.

Баҳолаш.

- Ўз ишингизни синфдошларингизга, муаллимга таништиринг, баҳоланг.
- Бажарилган топшириқда нима муваффақиятли чиқди? Нима нотўғри бўлди?
- Ижронинг яхшироқ бўлиши учун нимани ўзгартириш керак?

📖 Қиш фаслини Янги йил байрами учун шошилиб кутишади. Болалар оппоқ қордан оқ шаҳар ясаб, арча безандириб, Қорбобо билан Қорқизни кўришга шошилади. Барча яхши тилакларини билдиришади. Ўқувчилар янги йил байрамига бағишланган муסיқий лойиҳаларни тайёрлаб, бир-бирига яхши кайфият улашади.

1-топшириқ. Лойиҳа тайёрланг ва ташкил қилинг.

Дарсда бажариладиган топшириқлар:

1. Концертнинг мавзусини аниқлаш;
2. Концерт дастурини тузишни ўрганиш;
3. Концерт мазмунини саралашни ўрганиш;
4. Концертга жавобгар ўқувчиларни тайинлашни ўрганиш;
5. Концерт дастурига киритилган қўшиқлар, рақслар театрлаштирилган томошалар учун тайёргарлик қилиш.

Намуна.

Лойиҳа мавзуси: «Янги йил Муборак!» номли концертга тайёргарлик.

Лойиҳа мақсади: концерт дастурини тузиш ва керакли тайёргарликларни кўришни ўрганинг.

Вазифалари:

- Концерт репертуарини саралаш ва дастурга кириштиш;
- Концерт дастурига (қўшиқ, рақс, топишмоқлар, сахналаштирилган томошалар ва ҳ.к) тайёргарлик кўриш;
- Концерт бошловчиларини тайёрлаш;
- Концертга келган меҳмонларни кутиб олиш вазифалари билан таништириш;
- Концерт ўтказиладиган хонани безашга қўйиладиган талаблар асосида безашни ўрганиш;
- Концерт санасини белгилаш ва тасдиқлаш.

Репетиция – концертга тайёрланишнинг асосий тури.

Концерт – олдиндан ишлаб чиқилган дастурга тегишли мусиқий ва сахна асарларини омма олдида ижро этиш.

2-топшириқ. Тақдимот.

- Ўз ишингизни синфдошларингизга, муаллимга таништиринг, баҳоланг.

- Бажарилган топшириқда нима муваффақиятли чиқди? Нима нотўғри бўлди?

- Ижронинг яхшироқ бўлиши учун нимани ўзгартириш керак?

Баҳолаш.

- «Янги йил Муборак!» лойиҳасини тайёрлаганда қандай қийинчиликлар бўлди?

- Лойиҳанинг дастурини тўғри туза олдимми?

- Концерт бошловчиларини тўғри танлай олдимми?

Ўрганганингизни текширинг:

1. «Қыстың күні көңілді» қўшиғининг учинчи бандини дафтарингизга тўлиқтириб ёзинг:

Аппақ ..., ақ қала,
Аспан аппақ, ... мўз.
Бір ... топ бала,
Тамашалап жатырмыз.

2. Қурманғази ким?

А. Қозоғистон халқ артисти;

В. қозоқ халқининг буюк куйчи-бастакори;

С. қозоқ миллий оркестрининг бош дирижёри;

Д. қозоқ халқ қўшиқчиси;

Е. қозоқ халқ раққоси.

3. Крешендо нима?

А. товушни аста-секин ошириш;

В. товушни аста-секин камайтириш;

С. қозоқ миллий оркестри;

Д. бир хил ва турли оралиқдаги товушларнинг кетма-кетлиги;

Е. асбоблар оҳангининг, одам товушининг юқори, ўртача, қуйи баландлиги.

4. «Сариарқа» кимнинг куйи?

- А. Қурманғазининг куйи;
- В. Брусиловскийнинг куйи;
- С. Даулеткерейнинг куйи;
- Д. Сугирнинг куйи;
- Е. Таттимбетнинг куйи.

5. Диминуэндо нима?

- А. товушни аста-секин камайтириш;
- В. ҳажмини аста-секин камайтириш;
- С. товушни қаттиқ ижро қилиш;
- Д. бир хил ва турли оралиқдаги товушларнинг кетма-кетлиги;

Е. асбоблар оҳангининг, одам товушининг юқорги, ўртача, қуйи баландлиги.

5-бўлим. ТАНИ СОҒЛИК – ТУМАН БОЙЛИК

Саломатлик кафолати –
Ҳаракат, юриш, югуриш.
Чиниққанлик белгиси
Ўзингни сергак ҳис этиш.

(Ж. Қайранбай)

Бўлимдан:

- куйга рақс ҳаракатларини ўйлаб топишни;
- спорт ўйин турларини фарқлашни ва муҳлис бўлишни;
- спорт майдонидаги турли товушларни фарқлашни;
- мусиқий, зарбли ва шовқинли асбобларни фойдаланиб *до, ми, соль* ноталари билан оддий мусиқий парчаларни тузишни

ўрганасиз.

Мусиқий саводхонлик:

- товуш;
- скрипка калити.

Мусиқий таърифлар:

- мусиқа – музыка – музыка – music;
- рақс – би – танец – dance;
- импровизация – суырыпсалма –
импровизация –
improvisation.

РАҚСГА ТУШАЙЛИК!

1-топшириқ. Тингланг. Таҳлил қилинг.

Адай

Куйи: Қурманғази

- ?! 1. Тинглаган музикаий асарнинг кайфиятини таърифланг. Қуйидаги сўзларни фойдаланиш мумкин: қувноқ, ғамгин, тез, нафис, ритмли рақс.
2. Музикаий асарга расмдаги қандай рақс ҳаракатларини танлар эдингиз?
3. Танланган рақс ҳаракатларингизни тана ҳаракатлари билан кўрсатинг.

Рақс – музика ёки ритм билан турли тана ҳаракатларини бажариб кўрсатадиган ҳунар тури. Рақс ҳаракатларининг одам соғлигига фойдаси кўп. У одамнинг кайфиятини тетиклаштиради, қўл, оёқ, орқа мушакларни мустаҳкамлайди.

2-топшириқ. Ижро қилинг.

Кел, билейік!

Сўзи: М. Алимбаев

Муסיқаси: Б. Байқадамов

1. Кел, билейік, кел, билейік,
Неге тұрсың билемей?
Кел, билейік, іркілмейік,
Неге отырсың үйренбей?

Нақарот:

Жалығуды білмейміз,
Жабығуды білмейміз.
Жауқазындай көзді тартып,
Жайраң қағып билейміз.

- ?! 1. Қўшиқни ўрганинг.
2. Қўшиқ ритмига мос ўзингизга ёққан рақс ҳаракатларини бажаринг.

3-топшириқ. Ижодий иш.

- ?! Ўғил болалар бир гуруҳга, қиз болалар иккинчи гуруҳга бўлининг. «Кел, билейік!» қўшиғига, «Адай» куйига рақс ҳаракатларини бажаринг.

• Қиз болалар гуруҳи «Кел, билейік!» қўшиғига зирак, билагузук, тароқ, ойнани тасвирлаб, турли ҳатти-ҳаракатлар бажаради. Масалан: зиракни кўрсатиш.

• Ўғил болалар гуруҳи «Адай» куйига от устида чопиб келаётган, қўлида қамчи ушлаган ҳатти-ҳаракатларни кўрсатади.

Баҳолаш.

- «Кел, билейік!» қўшиғини қандай ижро қилдим?
- Тинглашга берилган мусиқий асарларга рақс ҳаракатларим уйғунлашадими?

ЧИНИҚИШДАН ЧАРЧАМАНГ

1-топширқ. Тингланг. Ижро қилинг.

Муסיқаси: Мирза Тоқтаболатўғли

- ?! 1. «Байрам» куйи сизга қандай кайфият улашди.
2. Берилган муסיқага расмдаги чиниқиш турларининг ҳаракатларини кўрсатинг.
3. Сизнинг фикрингизча, нима учун чиниқиш одам соғлигига фойдали?
4. Муסיқа ритмига мос машқлар бажариш ёқдими?

Чиниқиш турлари (велосипед ҳайдаш, югуриш, машқ ҳаракатлари) саломатликни мустаҳкамлайди, юрак ва ўпканинг фаолиятини кучайтиради. Одамнинг кайфиятини кўтаради.

2-топшириқ. Ижодий иш (қўшиқ-ўйин).

1. «Кел, билейік!» қўшиғига тайёрланган импровизация ўйинига қўшилинг. Қўшиқ оҳангидан маъносига қараб фойдаланинг, сўзларни ўрнига қўйинг.

Қўшиқ-ўйин

Югурамиз, тўп тепамиз.

Нима учун турибсиз (югурмасдан, тўп тепмасдан, гул термасдан)?

Келинг, тўпни тепамиз, сувда сузамиз.

Нега турибсиз (ўрганмай, тўп тепмай, гул термай)?

3-топшириқ. Ижро қилинг.

Жас спортшылар жыры

Сўзи: Т. Молдағалиев

Муסיқаси: Н. Тилендиев

1. Біз жас ұлан жарқылдаған жарықпыз,
Күнді сүйген, гүлді сүйген халықпыз.
Аналардың арманы боп өсеміз,
Ағалардың таппағанын тауып біз.

Нақарот:

Суға жүзіп, шыңға шығып,
Шынығады, шынығады денеміз.
Жазда тауда қозы бағып,
Қыста шаңғы тебеміз.

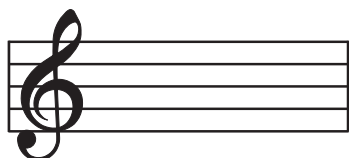
2. Шынығамыз, өрмелейміз шың-құзға,
Келешектің кілті бізде – ұл-қызда.
Ертең үйден аттанамыз алысқа,
Ертең сапар шегеміз біз жұлдызға.

Нақарот.

?! 1. Қўшиқнинг биринчи бандини ўрганинг ва ижро этинг.

4-топшириқ. Тадқиқотлар.

 Сиз қандай қилиб ноталар, ми, соль мусиқий чизиқларда жойлашганлигини, ёзилганлигини ва қайси баландликда эшитилишини биласиз. Уларни бир хил баландликда гапирадиган ва уларнинг имлосини белгилайдиган белги мавжуд. Бу яккаҳон калит ёки уч карра калит деб аталади.

Скрипка калитининг ёзилиши:

Ре, фа ноталарининг нота чизиқларида ёзилишини ёдингизга тушинг.

Ре нотаси биринчи чизиқнинг тагига ёзилади.

Фа нотаси биринчи ва иккинчи чизиқ ўртасига ёзилади.

Баҳолаш.

- Қўшиқ айтишда қандай қийинчиликлар бўлди?
- *Ре, фа* ноталарни нота чизиғида тўғри кўрсата олдингизми?

ҚИЗИҚАРЛИ ҲЙИН

1-топшириқ. Қўшиқ ўрганамиз.

Спорт бизнинг дўстимиз

Сўзи: Н. Алимкулов

Муסיқаси: М. Сағатов

Чаққон бўлса ким,
Табассум қилмоқда кун
Олдинга югуринг мусобақаларда, учинг
Хўш саф тортинг.
Тўпга аниқ зарба беринг
Ўнгдан чапга,
Бизда жуда кўп энергия бор.

Хор:

Спорт бизнинг дўстимиз
Куч синовдан ўтказилган.
Спорт бизнинг дўстимиз
Болалигимиздан қолган.

1. «Спорт – бизнинг дўстимиз» қўшиғини ўрганинг, мисраларга эътибор беринг.

2-топшириқ. Маълумот тўплаш.

1. Суратда берилган спорт турларини айтинг.

2. Икки гуруҳга бўлининглар. Ҳар гуруҳ бир-бирига ҳаракат ва товушлар билан спорт турларини тавсифлаб бериши керак. (волейболчиларнинг тўпни ўйинга қўшиши, теннисчиларнинг ракетка билан тўп уриши).

Стол тенниси ўйинида иштирокчилар кичкина тўпни уриб, бир-бирига қайтаришади. Ракеткага ва столга урилган тўпнинг товуши чиқади. Ўйин шарти бўйича тўпни ерга туширмаслик керак.

3-топшириқ. Ижодкорлик (ритмик қўшиқ-ўйин).

«Спорт – бизнинг дўстимиз» қўшиғини стол тенниси ўйинининг қоидаларига риоя қилиб ижро қилинг.

Ўйин қоидаси:

Икки гуруҳга бўлининг.

1-гуруҳ қўшиқнинг биринчи қаторини ижро этиб, қўшиқнинг узилиш пайтида, ритмик қарсақ чалади.

Чақ-

қон

бўл-

са

ким

2-гурух қўшиқнинг иккинчи мисрасини куйлаб, қўшиқ мисраларининг парчасида берилган темпни сақлаган ҳолда ритмик қарсак чалади.

Ку-

лим-

дей-

ди

кун

Қўшиқнинг учинчи мисрасини ҳамма биргалликда ижро этади: «Олдинга югуринг мусобақаларда, учинг!»

Баҳолаш.

- Қўшиқни ўрганишда қандай қийинчиликлар бўлди?
- Ўйин қоидаларидаги ритмларни тўғри кўрсата олдими?

ФЙДАЛИ ТАОМ – САЛОМАТЛИК КАФОЛАТИ

1-топшириқ. Тингланг. Ижро қилинг.

Болқаймоқ

Қурманғазининг куйи

Бир куни Қурманғази йўлда кетаётиб, бир ўтовни кўриб қолди. Ўтов ичидаги қиз куйчининг чарчаб, чанқаганини сезиб, унга қаймоқли чой берибди. Қизнинг қаймоқли чойидан кўнгли тўлган Қурманғази дарров «Болқаймоқ» куйини ёзган.

- ?! 1. Куй ижросига эътибор беринг (тез, ўртача, секин).

2. «Болқаймоқ» күйи музыканинг қайси турига киради (асбобли, вокал)?

Вокал музыка – қўшиқчига, хорга бағишлаб ёзилган асар.

Асбобли музыка – музыкаий асбобларда ижро этиладиган асар.

2-топшириқ. Тадқиқ қилиш.

?! Куй оҳангини нота билан ижро қилинг.

Халқимиз меҳмонни ҳурмат билан кутиб олган. Остонасини ҳатлаган инсонга дастурхон ёйиб, совға-саломлар бериб, мазали таомлар тортган. Шундай таомларнинг бири – болқаймоқ.

Болқаймоқ – сут қаймоғидан тайёрланган миллий таом.

3-топшириқ. Ижро қилинг.

 Дастарқан

Сўзи: К. Дуйсекеев

Музыкаси: А. Нисаналин

1. Ей, халайық, халайық,
Бар өнерге салайық.
Ас ұсынып, бас тартқан,
Жайылып тұр дастарқан.

Нақарот:

Дастарқан-ау, дастарқан,
Берекелі дастарқан.
Мерекелі дастарқан, ей!

} 2 марта

2. Жақсы келсе, құт болар,
Жаман келсе, жұт болар.
Жолаушымыз біз деген,
Асыл мұра іздеген.

Нақарот.

3. Айналайын ағайын,
Үміт отын жағайын.
Уайым-қайғы жоқ болсын,
Қуанышың көп болсын.

Нақарот.

- ?! 1. «Дастурхон» қўшиғидаги сўзларнинг маъносини диққат билан ўқинг, куйни ёдланг.
 2. Қўшиқ ва хорнинг фарқини таққосланг.
 3. Қўшиқни ифодали айтинг.

Халқимиз меҳмон келганда, овқатлантирмай юбормаган. Меҳмонига мазали ва соғлиққа фойдали таом ва ичимликлар таклиф қилган.

Тўғри овқатланиш саломатлик гарови эканлигини ёдда тутинг. Масалан: Қимиз – дардга даво, саломатликка қувват. Шубат – ҳам ичимлик, ҳам таомдир.

4-топшириқ. Импровизация.

Таомлар

(мелодик-ритмик ўйин)

Ўйин қондаси:

Қуйидаги мисралардан фойдаланиб, «Дастурхон» қўшиғининг мароми ва оҳангига кўра ун ва сутли таомларнинг номларини бирлаштинг:

Дастурхоннинг устида:

Мазаси оғиздан кетмайдиган:

Ўтда пиширилган:

Баҳолаш.

- Қандай фойдали таомларни айта оламан?
- «Дастурхон» қўшиғини ифодали ижро қила олдимми?

СПОРТ ВА МУСИҚА

1-топшириқ. Маълумот тўплаш.

- ?! 1. Расмдаги спорт турларини ифодаланг.
2. Қандай спорт турларини ёқтирасиз?

3. Берилган спорт турларининг қайси бирида мусиқали куй, қайси бирида шовқинли товушлар устунлик қилади?

4. Видеотасмадаги қозоғистонлик сирғанувчи Денис Тен ҳақида нима биласиз?

2-топшириқ. Тадқиқот.

2014 йилги Олимпиада ўйинларининг машҳур бронза совриндори Денис Тен (1993 йили 13 июнда) Алма-тида туғилган. У мактабда жуда яхши ўқиган. У Тхэквондо, сувда сузиш спорти билан шуғулланган. У мусиқа ва санъат мактабларида ҳам ўқиган, хорда куйлаган.

3-топшириқ. Тингланг. Ижро қилинг.

Чемпиондар әні

Сўзи: Е. Елгезеков, А. Мукей

Мусиқаси: Е. Елгезеков

1. Байрағы еңселі елімнің,
Кең-байтақ айбынды жерімнің
Тұлпары біз болдық бөйгеде,
Ақтап шыққан ел сенімін.

Тізгіндеп алтын мен күмісін,
Сыйлаған еліне жеңісін.
Әлемде топ жарып жарысқан
Қазақстан, Қазақстан.

Нақарот:

Желбіреп байрағы әлемде,
Әнұран айтылды әр елде.
Ұл-қызы әлемге өз елін танытқан,
танытқан, Қазақстан.

} 2 марта

- ?!** 1. Видеотасмада қандай спорт турлари кўрсатилган?
2. Қозоғистонни дунёга танитган таниқли чемпионларни айтинг (Бахтияр Артаев, Ольга Шишигина, Давлат Турлиханов, Алия Юсупова ва бошқалар).
3. Қўшиқ матни мазмунига эътибор беринг. Фикрингизни айтинг.
4. Синфдошларингиз билан хорни куйланг.

4-топшириқ. Ижодий иш.

«Шовқинли стадион» ўйини

- ?!** «Шовқинли стадион» намойишига иштирок этинг. Икки гуруҳга бўлининг.

1. Биринчи гуруҳ: Стадиондаги ҳакамнинг ҳуштагидан тортиб, футбол тўпи, хоккей шайбаси товушлари ва спортчиларнинг ҳаракатларини кўрсатинглар.

Иккинчи гуруҳ: Стадиондаги муҳлисларнинг «Олға!», «Гол!» деган ҳурсандчилигини иш-ҳаракатлар билан ифодаланг.

2. Ҳамма биргаликда, қуйида берилган қўшиқ сатрларини ифодали такрорлайди:

Саломатлик катта бойлик,
Саломатлик – бу спорт.
Уйғонайлик, югурайлик,
Тўғри овқатланайлик.

3. Сўнгги намоишда «Чемпионлар қўшиғи» шеърининг Нақаротини хор билан айтинг, спорт турининг ёки замонавий рақс ҳаракатларини кўрсатинг.

Ұрганганизни текширинг:

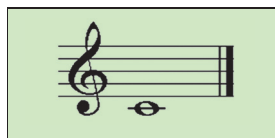
1-топшириқ. «Біз жас ұлан жарқылдаған жарықпыз» сўзлари бор қўшиқ номини топинг.

- А. «Кел, билейік!»
- В. «Спорт – біздің досымыз»
- С. «Чемпиондар әні»
- Д. «Жас спортшылар жыры»

2-топшириқ.

1. Берилган ноталар нота чизиқларида тўғри жойлашганми?

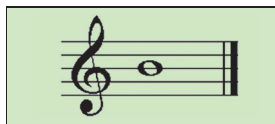
1) **До** нотаси:

2) **Ми** нотаси:

3) **Соль** нотаси:

4) **Ре** нотаси:

3-топшириқ. «Балқаймақ» куясининг муаллифи ким?

- А. Қурманғазиди;
- В. Сугирди;
- С. Таттимбетди;
- Д. Даулеткерейди.

6-бўлим. УРФ-ОДАТ ВА ОҒЗАКИ АДАБИЁТ

 Қозоқ халқи ўзининг қадимий анъаналарини, санъати, бой оғзаки адабиётини сақлаб, авлоддан-авлодга етказиб келмоқда. Берилган расмга қараб, синфдошларингиз билан қисқа суҳбат қуринг.

Бўлимдан:

- куй чалиш анъанасида ритмли мусобақа шаклида импровизация ясашни;
- ўрганган қўшиқ ва рақсларингизни, намойишларингизни, концертда кўрсатишни;
- сибизғи ва зарбли чолғуларнинг оҳангини бошқа асбоблар оҳангидан фарқлашни

ўрганасиз.

Муסיқий саводхонлик:

- куй чалиш;
- зарбли;
- сибизғи;
- тембр.

Муסיқий таърифлар:

- анъана – дэстур – традиция – tradition;
- ортеке – ортеке – ортеке – ортеке;
- куй афсонаси – куй аңызы – легенда кюя – kyu legends.

АНЪАНАВИЙ ҚЎШИҚЛАР

1-топшириқ. Тингланг.Таҳлил қилинг.

Бешик қўшиғи

(халқ қўшиғи)

Алла-алла, оқ болам,
Оқ бешикка ёт,болам!
Йиғлама, болам, йиғлама,
Кўз ёшинг тўкма болам.

- ?! 1. «Бешик қўшиғи» қандай дастурга боғлиқ айтилади?
2. «Бешик қўшиғи» нинг сўзларига эътибор беринг.

2-топшириқ. Ижро қилинг.

- ?! 1. «Бешик қўшиғи» ни қоидага асосланиб ижро қилинг. Бешикни тебратиб, қўшиқни ижро қилсангиз, қандай темпда ижро қилар эдингиз?
2. Бешикдаги бола ухлагунича ва ухлагандан кейин қўшиқни қандай динамик белгилар билан айтар эдингиз (пиано, форте)?

3-топшириқ. Ижодий иш.

- ?! 1. «Бешик қўшиғи» ни ижро қилиб, қуйидаги намуна асосида асатаёқ асбоби билан жўр бўлинг.

Алла-алла, оқ болам

2. Синфдошларингиз билан ўзингизга ёқадиган «Бешик қўшиғи»ни айтинг.

«Анъана» тушунчаси сизга биринчи синфдан таниш.
Урф-одат – халқимизнинг қадимдан шаклланган турмуш тарзидаги намунали одатлари.

Бешик қўшиғи – халқимизнинг оғзаки ижро қилинадиган урф-одат қўшиқларидан бири.

Оғзаки тарқалган халқ ижоди (эртақлар, афсоналар, қаҳрамонлик қўшиқлари, турмуш-тарзи қўшиқлари, мақол-маталлар ва ҳ.к) **оғзаки адабиёт** деб айтилади.

Халқимизнинг муסיқа санъати ҳам ана шу анъана ва оғзаки адабиёт билан чамбарчас боғлиқ.

Баҳолаш.

- «Бешик қўшиғи»ни талаб бўйича ижро қила олдимми?

«ОРТЕКЕ»

Қадимда театр, кино, телевизор, компьютер, интернет бўлмаган. Шунинг учун бола-

ларга қизиқарли бўлиш учун куйчилар ёғочдан ҳайвонларнинг ҳайкалини ясаган. Уни бармоғига боғлаб, дўмбиранинг чалинишига қараб ҳаракатга келтирган. Бир қараганда, ижро қилинаётган куйга эчки ҳайкалчалари рақсга тушаётгандай туюлади. Моҳир уста ижрочилар бир неча ортекегача ўйната олади. Ортекени ҳаракатлантириш ва ўйнатиш, уни сахнада кўрсатиш биринчи қўғирчоқ театрининг бошланиши дейиш мумкин ва у анъанавий санъат тури ҳисобланади.

Машҳур куйчи-композитор Таттимбет Қазанғапўғли ортекеге бағишлаб куй яратиб, уни «Сакрамоқ» деб атаган.

Таттимбет Қазанғапўғли – Арқа вилоятининг атоқли куйчиси, бас-такори. У Қарағанда областида дунёга келган. Унинг «Сарыжайлау», «Сылқылдақ», «Көкейкесті» куйлари халққа кенг тарқалган.

Сакрамоқ

Таттимбетнинг куйи

1-топшириқ. Тингланг.Таҳлил қилинг.

- ?! 1.** Видеотасмадаги куйчилар ижро қилган «Ортеке» куйига диққат қилинг.
- 2.** Ўйнаётган ортекенинг сахнадаги позицияси (ўйнайдиган ўрни) қандай?
- 3.** Ортекенинг ҳатти-ҳаракатларини қандай тезлаштириш мумкин (ритмни ўзгартириш орқали, темпи орқали)?

2-топшириқ. Тингланг. Таҳлил қилинг.

1. «Сакрамоқ» куйининг оҳангини айтиб, ритмини ўзингизга ёқадиган зарбли асбоблар билан кўрсатинг (асатаёқ, туёқтош).
2. «Сакрамоқ» куйини видеотасмадан чертар асбобининг ижросида тингланг.

Чертар – дўмбира асбобидан кичик, уч торли муסיқий асбоб.

3. Чертар асбоби дўмбира асбобига ўхшайдими (шакли, тори, қулоғи)?

4. Чертар билан дўмбиранинг ижросидаги куй тембрининг фарқи нимада деб ўйлайсиз? Куйида, ритмида, тембрида (товуши – ингичка, очик, ёпиқ, қўнғир)?

Тембр – муסיқа асбобининг ёки қўшиқчи овозининг ёқимлилиги.

3-топшириқ. Импровизация.

Сўзи: Ш. Смаханўгли

Муסיқаси: А. Еспаев

1. Аты шыққан бимен,
Мен боламын ортеке.

Ойқастаған ортеке,
Қой бастаған ер теке.
Мен бір билеп берейін,
Тұяқтарым сыртылдап.
Мен бір билеп берейін,
Буындарым былқылдап.

2. Қоңыр тоқты, көк тұсақ,
Сен де биле мен құсап.
Қарап тұрмай бекерге,
Серік болып текеге.
Қобыз мойын түйелер,
Шудаларың желкілдеп,
Өркештерің селкілдеп,
Тайраңдап бір билеңдер.

?! 1. Құшиқ матниға диққат қилинг, оғанги билан сўзини ёдлаб олинг.

2. Құшиқнинг биринчи бандидаги «Тұяқтарым сыртылдап, Буындарым былқылдап» құшиқ сатрларини ҳаракат билан (оёқ билан, қўл ва елка билан) кўрсатинг.

3. Құшиқнинг иккинчи бандидаги уй ҳайвонларининг хатти-ҳаракатларини рақс орқали кўрсатинг.

«Тез топаман»

(импровизация топқирлик ўйин)

Ўйин қондаси:

«Ортеке» құшиғидаги «Қоңыр тоқты, көк тұсақ» шеър сатрининг құшиқ-ритминини сақлаб, кейинги бетдаги ранглар билан ҳайвонларнинг расминини фойдаланиб бажаринг.

	қўзичоқ		майда
Сиз ҳам ўйнанг менга ўхшаб			
		ола	
Сиз ҳам ўйнанг менга ўхшаб			
		зийрак	қулоқ
Сиз ҳам ўйнанг менга ўхшаб			
	рангли		замон
Сиз ҳам ўйнанг менга ўхшаб			
			
Сиз ҳам ўйнанг менга ўхшаб			

Баҳолаш.

- Дўмбира ва зарбли чолғу асбобларининг хусусиятларини айтиб бера оламанми?
- Расмларга қарамай «Ортеке» қўшиғини куйлай оламанми?

КУЙ ТОРТИШУВИ

Сариарқа

Қурмангазининг куйи

 Қозоқ халқининг анъанавий байрам ва тўйларида оқинлар, куйчилар ўзаро беллашишган. Оқинлар беллашуви «айтишув», куйчилар беллашуви «куй тортиш» деб аталади. Куйчилар тортишувда иштирок этиш учун бир нечта куйларни ёдлаб олишлари ва уларни маҳорат билан ижро этишлари лозим бўлган. Куй тортишувига икки ёки ундан ҳам кўп куйчилар иштирок эта олади.

1-топшириқ. Тингланг. Таҳлил қилинг.

1. Видеотасмадаги куйчиларнинг мусобақасини тингланг.
2. Ўз фикрингизни синфдошларингиз билан ўртоқлашинг.

2-топшириқ. Импровизация

«Ритмик мусобақа»

(ритмли мусобақа)

Ўйиннинг 1-шарти:

1. Синфдошларингиз билан икки гуруҳга бўлининг.
2. Биринчи гуруҳдан бир ўқувчи ўзи танлаган ритмни ижро этади.
3. Иккинчи гуруҳ уни такрорлаши лозим.
4. Кейин иккинчи гуруҳнинг бир ўқувчиси ритмни ижро этади, биринчи гуруҳ эса уни такрорлайди.

«Куй тортишувига тайёрланинг»

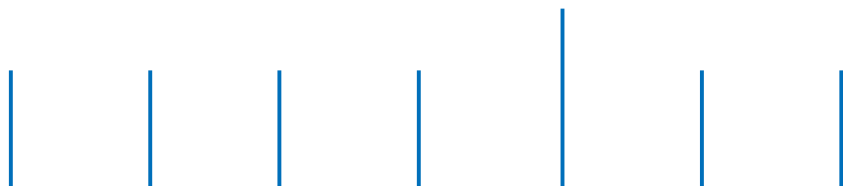
?! Ўйиннинг 2-шарти:

1. «Сариарқа» куйидан қисқа парчани видеотасмага жўр бўлиб куйланг.
2. Қизлар билан ўғил болалар икки гуруҳга бўлининг.
3. Қизлар «Сариарқа» куйидан қуйидаги парчани ноталар билан ижро этадилар.

«Сариарқа» куйидан парча

4. Ўғил болалар зарбли асбоблар ёрдамида унинг ритмини такрорлайдилар.

Куй тортишув – бу куйчиларнинг мусобақаси.

3-топшириқ. Ижро этинг.

Домбырасыз сән қайда?!

Сўзи: Х. Талғаров

Муסיқаси: И. Нусипбаев

1. Елдің жырын жырлаған,
Қайғысын да толғаған.
Домбырасыз ешқашан
Жүрекке ем қонбаған.

Нақарот:

Домбырасыз сән қайда?!
Домбырасыз ән қайда?!
Ән мен күй бар өмірде
От та лаулап жанбай ма?

2. Құрманғазы, Тәттімбет
Домбырамен сайраған.
Жүрекке от жақсын деп,
Елге күйін арнаған.

Нақарот:

Домбырасыз сән қайда?!
Домбырасыз ән қайда?!
Ән мен күй бар өмірде
От та лаулап жанбай ма?

- ?! 1. Қўшиқни охиригача диққат билан тингланг. Қўшиқнинг мазмунига эътибор беринг. Нима ҳақида айтилган?
2. Шошилмасдан, сўзларни аниқ айтинг.

Баҳолаш.

- «Күй тартыс» тушунчасига жавоб бера оламанми?
- «Сарыарқа» куйидан берилган оҳангни тўғри ижро қилдимми?

СИБИЗҒИ ҲАҚИДА АҒСОНА

1-топшириқ. Тингланг. Таҳлил қилинг.

Она айиқ
(халқ куйи)

Айиқ оролда яшаб, тоғлардан айиқчаларига овқат олиб келаётганда, ёмғир ёғиб, тошқин бўлиб, айиқчаларини сув оқизиб кетибди. Шунда сувда оқиб бораётган айиқчаларини кўрган айиқ, тоғдан югуриб тушиб, уларни офатдан қутқариб қолибди. Буни кўрган овчилар, чўпонлар айиқнинг юришини куйга солибди. Шундан кейин куй афсонага айланиб «Она айиқ» деб номланган экан.

Афсона куй – чалинаётган куйга айтиладиган афсона.

- ?! 1. Суратга қаранг, куй мазмуни билан танишинг.
2. «Она айиқ» куйини тингланг, асбобини аниқланг.

Сибизғи – дамли асбоб.
Қамишдан, ёғочдан, мисдан
ясалади.

3. Сибизғининг шакли, тембри, овозига тавсиф беринг (жигарранг, йўғон, ингичка)

2-топшириқ. Ижодкорлик.

- ?! Синфдошларингиз билан она айиқ айиқчаларни қандай қутқараётганини кўрсатинг.

3-топшириқ. Ижро этинг.

Сибизғи

(қисқа парча)

Сўзи: А. Асылбек

Муסיқаси: А. Исагулова

Қамыс, қурай, ағаштан
Түтікше боп ысылған.
Үрлемелі, ойықты,
Үні нәзік сызылған.

?! Қўшиқни (қисқа парча) диққат билан тингланг,
сўзига, куйига эътибор беринг.

Баҳолаш.

- Сибизғи асбобини тўғри таърифлай оламанми?
- Сибизғи қўшиғини куйлай олдимми?

НАВРЎЗ – ЙИЛ БОШИ

1-топшириқ. Ижро қилинг.

Наурызым – нақыл жыр

Сўзи ва мусиқаси: Ж. Каримова

1. Нўр кўйса дарқан далама таңның шапағы,
Кўн кўлсе терлеп Жер-ана бўршiк атады.
Бозторғай жырласа жырын ашық аспанда,
Кўй ойнап, шырқалып ǎндер шалқып жатады.

Нақарот:

Наурызым – бабамның сǎзi,
Наурызым – анамның сǎзi,
Ғасырдан ғасырға жеткен даламның сǎзi.

2. Ұлыстың ұлы кўнiнде iзгi ол жарқын,
Елдiктi қасиет тўтқан дǎстўр мен салтым.
Тiлеген елдiң iргесiн, жер амандығын,
Сақтаған Наурызды бiзге айналдым, халқым.

Нақарот.

3. Жаңарып, жаңғырып, жаны тўлеген далам,
Наурызда тiлеуiн тǎгiп, тойлаған бабам.
Ақтарып ақ дастарқанға салған бар дǎмiн,
Амандық ауылдасына тiлейдi анам.

Нақарот.

1. Қўшиқнинг ижро этилишини таърифланг (кўйи, ритми, темпи).
2. Қўшиқнинг ритмини чапак чалиб кўрсатинг.

2-топшириқ. Тадқиқотлар.

Наврўз байрамини оилангизда, мактаб-да синфдошларингиз билан нишонлайсиз. Сиз ўз шаҳрингизда турли байрам тадбирларни кўрасиз.

?! Саволларга жавоб беринг:

- Наврўз байрамида дастурхонга қандай миллий таомлар қўйилади?
- Қандай миллий урф-одатлар, ўйинлар, анъанавий санъат турлари намойиш этилади?
- «Наурызым – нақыл жыр» қўшиғининг мазмуни асосида Наврўз байрами ҳақидаги фикрларингизни муҳокама қилинг.

3-топшириқ. Тақдимот ва баҳолаш.

1. Синфдошларингиз билан Наврўз байрамига аталган кичик концерт дастури тайёрланг.
2. Наврўз байрамига ташриф буюрган санъаткорлар бўлиб: «қўшиқчилар», «раққосалар», «актёрлар» каби гуруҳларга бўлининг.

• Қўшиқчилар гуруҳи дарсда ўрганган «Наурызым – нақыл жыр» қўшиғини хор бўлиб саҳнада талабга мос ижро этишлари лозим.

• Раққосалар гуруҳи дарсда ўрганган «Кел, билейик!» қўшиғи оҳангига рақс тушади.

• Актёрлар «Она айиқ» афсонаси бўйича саҳна кўриниши тайёрлайди.

3. Ҳар бир гуруҳдан биттадан ўқувчи чиқиб, синфдошларини Наврўз байрами билан табриклайди ва ўзлари тайёрлаган санъатларини намойиш этади.

Муסיқий саҳна кўриниши – томошабин олдида намойиш этиладиган саҳна кўриниши.

Ўрганганингизни текширинг:

1. Куй тортишув нима?

- А. Айтишув
- В. Спорт мусобақаси
- С. Пойга
- Д. Куйчилар тортишуви
- Е. Қўшиқчилар мусобақаси

2. Сибизғи қандай асбоб?

- А. Илгакли асбоб
- В. Зарбли асбоб
- С. Торли асбоб
- Д. Дамли асбоб

3. Чертар асбоби қандай асбоб?

- А. Илгакли асбоб
- В. Зарбли асбоб- С. Торли асбоб
- Д. Дамли асбоб

4. Сибизғи, чертар, дўмбира асбобларининг шаклига, тембрига таъриф беринг.

7-бўлим. АТРОФИМИЗДАГИ ОЛАМ

Атрофдаги бу олам –
Осмон, Қуёш, тоғ, дала.
Меҳринг тўкиб уйимга,
Онамдай бўлган сенгина.

(Ж. Қайранбай)

ТАБИАТ ОҶАНГИ

1-топшириқ. Тингланг. Таҳлил қилинг.

Куз қўшиғи (Октябрь)

Муסיқаси: Т. Тоқжанов

Олтин каби япроқлар
Жилоланиб жалб қилар.

«Куз қўшиғи (октябрь)» муסיқий асар (муסיқий пьеса) «Йилнинг ўн икки ойи» тўпламига киритилган асар номи. Муסיқий ўйин «кичик муסיқий асар» деган маънони англатади. Асар дўмбира ва фортепианода ижро этилади.

- ?!** 1. Муסיқий асарда куз фаслини қандай тасвирлаган бўлар эдингиз (қувноқ, қайғули, шўх, ғамгин, ўзгарувчан, ёмғирли)?
2. У қандай муסיқий суръатда ижро этилган?
3. Сизнингча, мусиқа асарининг ритми нимага яқин: маршгами ёки вальсгами?
4. Куз ойлари ва табиат ҳодисаларини таърифланг (таянч сўзлардан фойдаланинг: мева, кузги барглар, кузги ёмғир, об-ҳаво).

2-топшириқ. Ижодкорлик (импровизация ўйин).

Табиат товушлари

Ўйин шарт:

- ?!** 1. Жадвалда берилган табиат товушларига мос чолғу асбобларини тўғри танланг.

Чақмоқ	Шамол	Ёмғир
Барабан	Барабан	Барабан
Дўмбира	Дўмбира	Дўмбира
Жетиген	Жетиген	Жетиген
Қўнғироқ	Қўнғироқ	Қўнғироқ
Фортепиано	Фортепиано	Фортепиано
Баян	Баян	Баян
Қўбиз	Қўбиз	Қўбиз
Сибизғи	Сибизғи	Сибизғи
Учбурчак	Учбурчак	Учбурчак
Ксилофон	Ксилофон	Ксилофон

2. Шамол эсишининг оддий ва баланд овозини динамик белгилар орқали кўрсатинг (пиано, крешендо, диминуэндо, форте).

3. Ёмғир томчиларининг секин, ўртача ёки қаттиқ ёғаётганлигини асбоб ёки хатти-ҳаракатлар орқали кўрсатинг.

3-топшириқ. Қўшиқ ўрганамиз.

Жау-жау, жаңбыр

Сўзи: Ш. Сариев

Муסיқаси: К. Дўйсекеев

1. Алатаудың бауырына,
Атам-әжем ауылына,
Ақша бұлттар, ауа берші,
Жау-жау, жаңбыр, жауа берші.

Нақарот:

Бақыт болып жаушы, жаңбыр,
Менің әсем қалама.
Бақыт болып жаушы, жаңбыр,
Менің байтақ далама.
Менің әсем қалама,
Менің байтақ далама.

2. Алматыдай ақ қалама,
Жасыл желек жас қалама,
Ақша бұлттар, ауа берші,
Жау-жау, жаңбыр, жауа берші.

Нақарот:

Бақыт болып жаушы, жаңбыр,
Менің әсем қалама.
Бақыт болып жаушы, жаңбыр,
Менің байтақ далама.
Менің әсем қалама,
Менің байтақ далама.

- ?! 1. Қўшиқнинг оҳанги ва ритмига эътибор беринг.
2. Ушбу қўшиқни йилнинг қайси фаслида (куз, ёз) ижро этган бўлар эдингиз?

Баҳолаш.

- Табиий ҳодисаларни (чақмоқ, шамол, ёмғир) асбоблар ёки ҳаракатлар орқали тўғри кўрсатдимми?
- «Ёмғир ёғар» қўшиғини ижро этишда қандай қийинчиликлар бўлди?

ЗУМРАД БАҲОР

1-топшириқ. Маълумот тўплаш.

Тоғларда қорлар эриб,
Дарё сувга тўлади.
Қуёшдан баҳра олиб,
Табиат уйғонади.

1. Шеър матнига, расмга қараб йил фаслини аниқланг.
2. Расмдаги табиат манзарасини таърифланг. Масалан: ҳаво, ер, ... (давом эттиринг).

Петр Ильич Чайковский – рус композитори. Болаларга бағишланган кўплаб мусиқий асарлар ёзган. Унинг «Йил фасллари» («Времена года») номли фортепианога мўлжалланган асари бор.

2-топшириқ. Тингланг.

Кўклам
(*Апрель. Бойчечак*)

Мусиқаси: П. Чайковский

- ?!**
1. Видеотасмадаги П. Чайковскийнинг «Кўклам» (Апрель. Бойчечак) асарини тинглаб, табиат ўзгаришини кузатинг.
 2. Дарсликдаги расмни баҳор фасли билан боғлаб ҳикоя қилинг.

3-топшириқ. Тинглаш учун. Ижро.

Көктем

Сўзи: Ж. Сатибеков

Мусиқаси: К. Қуатбаев

1. Көктем келді, қўс келді,
Ойнаймыз біз саз илеп.
Біздің келге түстенді
Былыр кеткен қаз-үйрек. } *2 марта*

2. Көк көйлегін киді жер,
Шешіп ақ қар ішігін.
Емірене сүйді жел
Тал-теректің бүршігін. } 2 марта

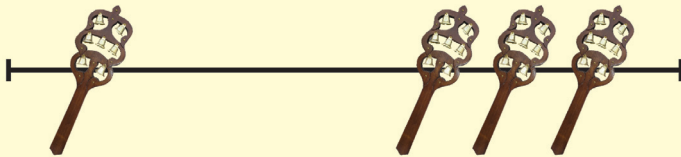
3. Алақай-ау, балалар,
Қандай жақсы көктемгі ай!
Гүл жамылды далалар,
Келді ауылға көп торғай. } 2 марта

- ?!** 1. Құшиқнинг матни ва мазмунига диққат қилинг.
2. Құшиқнинг сўзини енгил, ифодали айтишга ҳаракат қилинг.
3. Құшиқни чапак чалиб, зарбли асбобларда жўр бўлиб ижро қилинг.

4-топшириқ. Ижодий иш.

«Көктем» құшиғининг мисраларини қуйидаги намунада айтинг.

Көктем келді, құс келді

Баҳолаш.

- Атроф-муҳит ҳақида нимани билиб олдим?
- «Көктем» құшиғини қандай ижро қилдим?

ҚУШЛАР ҚЎШИҒИ

1-топшириқ. Тингланг. Таҳлил қилинг.

Қуш бозори

Муסיқаси: Т. Тоқжанов

- ?! 1.** Муסיқадан қушлар товушини эшита олдингизми?
2. Нима учун асар «Қуш бозори» деб аталади?
3. Тинглаган муסיқада ўзингизга таниш асбоблар билан бирга (жетиген, қўбиз, дўмбира) қушларнинг товушларига яқин чолғу асбоблари фойдаланилган. Улар: созсурнай, сайроқиқуш, ҳуштак. Бу асбоблар созтупроқдан ясалади ва пуфлаб чалинади. Уни усталар қушга, тухумга ўхшатиб ясашган.

Дамли асбоблар

Сайроқиқуш

Ҳуштак

Созсурнай

2-топшириқ. Қўшиқни ўрганамиз.

Ким қандай сайрайди?

Сўзи: А. Асилбек

Муסיқаси: Ж. Турсинбаев

1. Қўниб олиб толга,
Қағиллайди қарға.
Қағиллайди қарға.
Қўниб олиб толга,
Қар-қар-қар.
2. Ўз исмини айтиб,
Чақиради какку.
Чақиради какку.
Ўз исмини айтиб,
Как-ку, как-ку, как-ку.
3. Ўтира олмай тинчиб,
Чирқиллайди чумчуқ.
Чирқиллайди чумчуқ,
Ўтира олмай тинчиб.
Чирқ-чирқ-чирқ.

- ?!** 1. Видеотасмадан тинглаган куйни ўрганинг.
2. Ўрганган куйингизга шеър мисралари (матни) ни қўшиб айтинг.

3-топшириқ. Ижодий иш.

«Қушлар ҳикояси» ўйинига қатнашинг

Ўйин қондаси:

- ?!** «Қуш бозори» мусиқий асарини қайта тинглаб, қушларнинг мусиқий тасвирини ҳатти-ҳаракатлар орқали кўрсатинг.

Икки гуруҳга бўлининг.

Биринчи гуруҳ: мусиқий асарни ижро қилиш давомидаги асбобларни кўрсатади (Масалан: жетиген, чертар бошлайди, сибизғи билан қўбиз қўшилади, шундан кейин ҳамма чолғу асбоблари бирга ижро қилишади).

Иккинчи гуруҳ: Қушларнинг иш-ҳаракатларини тасвирлаб кўрсатишлари керак (Масалан: кўл юзасига қўниши, озиқ-овқат излаб сувга шўнғиши, қамишзорга уя қўйиши ва ҳ.к).

Баҳолаш.

- Зарбли асбоблар ҳақида нимани билиб олдим?
- Мусиқадаги қушлар тасвирини таърифлай олдимми?

УЙ ҲАЙВОНЛАРИНИНГ ТОВУШИ

1-топшириқ. Тингланг.

Тойчоқ

Муסיқаси: Т. Тоқжанов

1. Тойчоқ қайси ҳайвоннинг боласи?
2. Тингланган муסיқий асарда қандай тойчоқ тасвирланган (эрка, дангаса, қувноқ, чаққон, тентак)?

2-топшириқ. Қўшиқни ўрганамиз.

Төлдер

Сўзи: Ж. Ўмирбеков

Муסיқаси: Б. Физатов

1. Қошақаны қойдың,
Қайда қалып қойдың?
Бўлтиып тўр бўйириң,
Қай өристен тойдың? } 2 марта
2. Секең-секең, ей, лақ,
Жўрмин саған кейип-ақ.
Тыным тапсаң болмай ма?
Секирмей-ақ кей уақ. } 2 марта
3. Ботақаны нардың,
Жарға неге бардың?
Тилерсегин дiрилдеп,
Секiре алмай қалдың. } 2 марта

?! 1. Қўшиқни ижро этинг. Куйи билан шеър мисрала-рига эътибор беринг.

2. Кўрсатилган намунадаги қўшиқ оҳангининг овоз баландлигини баҳоланг.

3-топшириқ. Ижро этинг.

1. Қўшиқни ижро этинг. Куйи билан шеър мисрала-рига эътибор беринг.

2. Кўрсатилган намунадаги қўшиқнинг куйи билан ритмидаги доимий такрорланадиган оҳангни баҳоланг.

3. Қўшиқнинг қайси мисраларида мусиқий товушлар юқори, қайси мисраларида паст жойлашган?

«Төлдер» қўшиғининг 1-чи, 2-чи, 3-чи мисралари мусиқий савол кўринишида, 4-чи мисрасида мусиқий жавоб сифатида айtilган. Гаплар сўзлар орқали ифода-ланса, мусиқий иборалар мусиқий оҳанглар орқали ифо-даланади.

4. «Төлдер» қўшиғида нечта мусиқий ибора бор?

The diagram shows two lines representing pitch contours. The top line starts at a low level for 'Қо', rises for 'ша', rises further for 'қа - ны', reaches a peak for 'қой', and then drops for 'дың'. The bottom line starts at a low level for 'Қай', rises for 'да', rises further for 'қа - лып', reaches a peak for 'қой', and then drops for 'дың'.

Қо - ша - қа - ны қой - дың

До - ми-соль-соль - ля соль

Ля нотаси иккинчи ва учинчи чи-зиқнинг ўртасига ёзилади.

Ўрганганингизни текширинг:

Топшириқлар

1. «Кўклам» (Апрель) музиқий асарининг муаллифи:

- A. А.П. Чайковский
- B. Т. Тоқжанов
- C. Б. Ғизатов
- D. К. Қуатбаев

2. Дамли асбобни топинг:

- A. Қўбиз
- B. Созсурнай
- C. Жетиген
- D. Дўмбира

3. Торли асбобни топинг:

- A. Созсурнай
- B. Сайроқиқуш
- C. Ҳуштак
- D. Чертар

8-бўлим. САЁҲАТ

Тоғ, дала, дарё – маконим,
Бағрингда қувнаб ўсаман.
Онам каби меҳрибон,
Эркаланиб ўтаман.

(Ж. Қайранбай)

Бўлимдан:

- яйловдаги овозлар ва товушларни тинглашни;
- чертма ва тўкма куйларни фарқлашни;
- кичик мусиқий куй яратишни;
- шаҳардаги товушларни эшитишни

ўрганасиз.

Мусиқий саводхонлик:

- куй;
- чертма;
- тўкма.

Мусиқий атамалар:

- мусиқий товуш –
музыкалық дыбыс –
музыкальный звук –
musical sound;
- овоз – дауыс – голос – voice;
- мусиқий куй –
музыкалық әуен –
музыкальная мелодия –
musical melody.

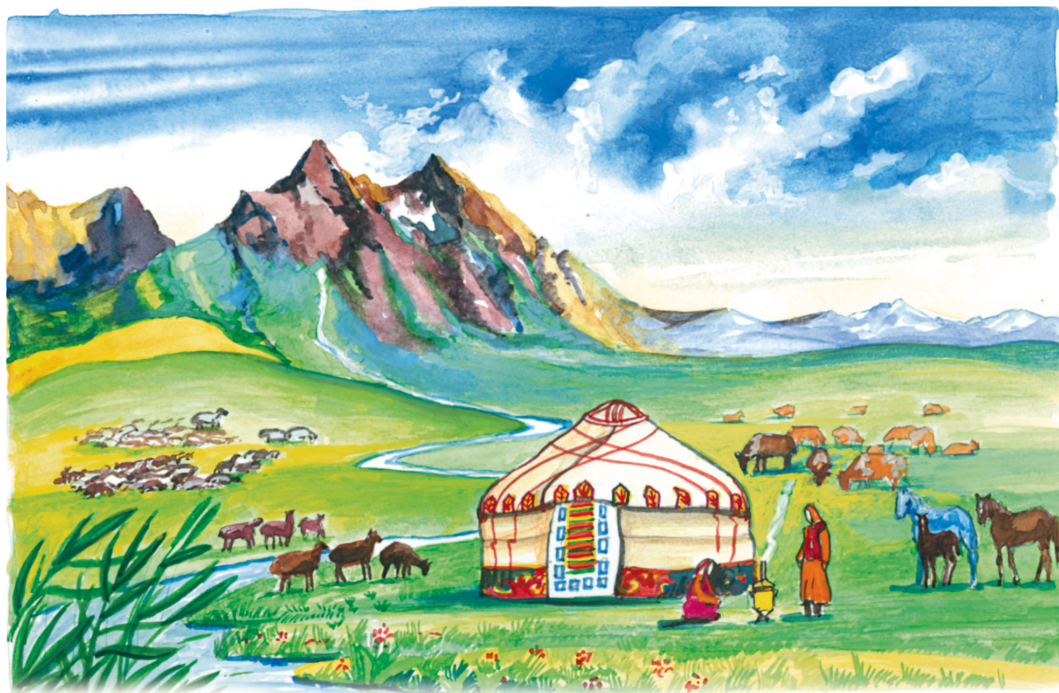
ЯЙЛОВГА САЁХАТ

1-топшириқ. Тингланг. Таҳлил қилинг.

Кенг яйлов

Б.Қошмағанбетовнинг куйи

- ?! 1. Дўмбира ва оркестр ижросида «Кенг яйлов» куйини тингланг.
2. Сизнингча, куйнинг сифати қандай (нозик, кучли, бўронли, динамик)?

2-топшириқ. Таҳлил. Ижро.

1. Яккахон ҳамда оркестр ижросидаги куйнинг ритмини, оҳангини, мусиқий кайфиятини тасвирлаб беринг.
2. «Кенг яйлов» куйининг қисқача оҳангини ўрганинг.

Намуна:

Кенг яйлов

1) Шамолда майсаларнинг майин тебраниши (шамолнинг эсиши билан майсаларнинг майин тебранишини дамли асбоб ёки овоз орқали ифода-ланг).

4-топшириқ. Қўшиқни ўрганамиз.

Кел жайлауға

Сўзи: Д. Жанботаев

Муסיқаси: А. Телғозиев

1. Келдік, міне, жайлауға,
Жайлау жақсы ойнауға.
Ағып жатыр бал бұлақ,
Аршалы сай, қойнауда.

Нақарот:

Жайлау, жайлау, жасыл тау,
Жасыл тауда осынау
Жорға мініп ойналық,
Қонаққа кел, досым-ау.

2. Аққуындай даланың,
Ақ боз үйі атамның.
Көрген кезде әжемді,
Қуанып бір қаламын.

Нақарот:

Жайлау, жайлау, жасыл тау,
Жасыл тауда осынау
Жорға мініп ойналық,
Қонаққа кел, досым-ау.

3. Менің атам қырдағы,
Бейне батыр жырдағы.
Келіп жүр деп жайлауға,
Жорға тайын сыйлады.

Нақарот:

Жайлау, жайлау, жасыл тау,
Жасыл тауда осынау
Жорға мініп ойналық,
Қонаққа кел, досым-ау.

- ?! 1.** Құшиқни ўрганинг. Матн мисраларининг мазмунига
эътибор беринг.
2. Қўшиқнинг кайфиятига, суръати ва ритмига
таъриф беринг.

Баҳолаш.

- Куй оҳангини тўғри ижро қила олдимми?
- «Кел яйловга» қўшиғини қандай ижро қилдим?

БУЛОҚНИНГ ШИЛДИРАШИ

1-топшириқ. Тингланг. Ижро қилинг.

Ақбұлақ

Сўзи ва мусиқаси: Б. Тажибает

Күндіз-түні бір тынбай,
Дала кезген шапқылап.
Құмар едім өзіңе
Бала кезден, Ақбұлақ.
Өнге бөлеп маңайды,
Асып-тасып жатасың.
Ақ моншақтан аспанға
Шашу шашып жатасың.

Нақарот:

Сенің келіп жағаңнан
Анам талай су алған.
Сенің келіп жағаңнан
Өкем атын суарған.
Айналайын Ақбұлақ,
Асыр салғам жағаңда.
Сенен артық өлкені
Бұл әлемнен табам ба!

?! 1. Шоир, бастакор Б.Тажибаетнинг «Ақбұлақ» қўшиғини тинглаб, нақаротини ўрганинг. Қўшиқни тўлиқ ижро қилинг.

2. Қўшиқнинг матни ва кайфиятига эътибор беринг. Ифодали, нафис ижро қилишга ҳаракат қилинг.

2-топшириқ. Тингланг.

1. М. Сағатовнинг «Бұлақ» музиқий асарини ёдингизга туширинг, қайта тингланг.

2. Булоқ шилдирашини қандай музиқий асбоблар ёрдамида ифодалаган бўлар эдингиз: қўнғироқ, учбурчак, асатаёқ, туёқтош?

3. Булоқни бастакор қандай таърифлаган (тезлиги, кайфияти)?

Тезлиги	ўртача	тез	жуда тез	оҳиста
Кайфияти	қувноқ енгил	мунгли	жиддий	динамик

3-топшириқ. Ижодкорлик.

«Булоқнинг саёҳати» ўйинига қатнашинг.

Ўйин қондаси:

1. *До, ми, соль* ноталари ва асбоблар ёрдамида булоқ куйини яратинг.

Намуна:

2. Булоқнинг «саёҳатини» ҳикоя қилинг (булоқнинг тоғдан оқиб, ўрмон ва далалардан ўтиб, қишлоққа етишини ва ҳ.к).

3. Булоқнинг қишлоққа етишини турли музиқий куйлар ва музиқий асбоблар орқали ифодаланг. Масалан: Таудан аққан бўлақ:

Орман мен даланы аралап аққан бұлақ:

Баҳолаш.

- «Ақбұлақ» қўшиғини ифодали ижро қила олдимми?
- «Бұлақтың саяхаты» ўйинида қандай топшириқ қийин бўлди?

МЕНИНГ ШАҲРИМ

1-топшириқ. Қўшиқни ўрганамиз.

Арайлы астана

Сўзи: Қ. Абилов

Муסיқаси: Т. Мухамеджанов

1. Сәулесі түскен Есілге,
Сарыарқа төсінде.
Армандай әсем қала бар,
Бір көрсең, мәңгі қалар есінде.

Нақарот:

Астанам, саған табынам, аңсаймын, сағынам.
Таңдарың қандай жарқын, жандарың қандай алтын!
Бақытқа бастаған астанам.

2. Биікте болсын байрағың,
Мақтаным, айбарым.
Күн өткен сайын құлпырып,
Көктемгі әсем гүлдей жайнаған.

Нақарот.

3. Елордам менің еңселі,
Ерліктің өлшемі.
Арудай қала, аяулым,
Мәңгілік сүйіп өтем мен сені.

Нақарот.

?! Бугунги кунда Қозоғистондаги ҳамма шаҳар ва қишлоқлар гуллаб-яшнаб, ривожланиб келмоқда. «**Арайлы астана**» қўшиғининг шеър мисраларини тантанали, улуғвор ижро этинг.

2-топшириқ. Ижодий иш.

**«Шаҳарга саёҳат»
ўйинига қатнашинг**

Ўйин шарти:

1. Расмга қараб, шаҳар кўринишига эътибор беринг.
Қуйидаги матнни ўқиб, «Шаҳарга саёҳат» ўйинини

саҳналаштиринг, уни хатти-ҳаракатлар, шовқинли ва мусиқий товушлар орқали намоиш қилинг.

 Автовокзал одамлар билан гавжум. Автовокзалда автобус йўналишларини эълон қиляпти. Мана, автобус бекатга келиб тўхтади.

Йўловчилар автобусга чиқишди. Автобус жойидан қўзғалди, двигателнинг товуши эшитилди. Одамлар бир-бири билан гаплашиб ўтирибди. Бирдан мусиқа қўшилди (ўзингизга ёқадиган куйни танланг). Кўчада шамол, машиналар овози. Автобус бекатда тўхтади. Тормоз товуши эшитилди. Кўчадаги одамларнинг овози, қадам товушлари аниқ эшитила бошлади. Шаҳарни саёҳат қилгани чиққан бир гуруҳ болалар автобусга миниб, гўзал кўшиқлар куйлашди.

3-топшириқ. Тақдимот.

?! Туғилган ўлкангизнинг (шаҳар, вилоят, қишлоқ) ўзингизга ёққан диққатга сазовор жойларини телефонингизга суратга олинг.

Баҳолаш.

- «Арайлы астана» қўшиғини қандай ижро қилдим?
- «Шаҳарга саёҳат» ўйинини саҳналаштиришда қандай қийинчиликлар бўлди?

БУЮК ДАЛА ОҶАНГИ

1-топшириқ. Тингланг.

Кўнгилочар

Туркешнинг куйи

1. Расмга қараб, дала ҳақидаги фикрларингиз билан ўртоқлашинг.

2. Видеотасмадан Туркешнинг «Кўнгилочар» куйини тингланг.

3. Куйнинг кайфиятига (салмоқли, таъсирли, илҳомлантирувчи, нозик ва ҳ.к), динамик кучига эътибор беринг.

4. «Көңілашар» куйини аввалги дарсда тинглаган «Кең жайлау» куйи билан таққосланг. Қайси куй чертма, қайси куй тўкма?

2-топшириқ. Муסיқа яратинг.

1. Видеотасмадан «Көңілашар» куйининг қисқача оҳангини ўрганинг.

Намуна:

2. Берилган ноталарни фойдаланиб, ўзингиз қисқача муסיқий оҳанг тузинг.

Намуна:

3-топшириқ. Ижро қилинг.

Кең дала

Сўзи: Н. Алимқулов

Муסיқаси: И. Нусипбаев

1. Алақай-ау, алақай!
Дала қандай кең еді!
Бөрі мендей балақай,
Асыр салып келеді.

} 2 марта

2. Жайнап өскен гүліндей
Ұлымын кең даланың.
Өзім туған үйімдей
Аунап-қунап аламын. } 2 марта

3. Аралаймын орманды,
Шаршамаймын, ойнаймын.
Осынау дала мейрамын
Мен де бірге тойлаймын. } 2 марта

Құшиқни енгил, қувноқ кайфиятда ижро этинг.

Баҳолаш.

- Муסיқа яратиш топшириғида қандай қийинчиликлар бұлди?
- Куй турларини тўғри кўрсата олдимми?
- «Кең дала» құшиғини тўғри ижро қилдимми?

Ўрганганингизни текширинг:

1. Туркешнинг куйи.

- A. «Сариарқа»
- B. «Сарижайлау»
- C. «Кўнгилочар»
- D. «Оққуш»
- E. «Секиртма»

2. Берилган муסיқалар қайси куйдан олинганини айтинг.

- A. «Сарижайлау»
- B. «Сариарқа»
- C. «Кўнгилочар»
- D. «Секиртма»
- E. «Оққуш»

3. «Кең жайлау» куйининг муаллифи:

- A. Туркеш
- B. Таттимбет
- C. Б. Қошмағанбетов
- D. Қурманғазӣ
- E. Даулеткерей

ГЛОССАРИЙ

Баландлик (регистр) – товуш туси (тембр) орқали бириктирилган бир неча товуш, баландликнинг турлари: юқори, ўртача, пастки.

Барабан – зарбли мусиқий асбоб.

Диминуэндо – мусиқий атама: товуш кучининг аста-секин пасайишини ифодалайди, белгиси – «>».

Динамика (товуш кучи) – мусиқанинг турли оҳангда ифодаланишини (жуда қаттиқ – қаттиқ – сал кучайтириб – ўртача – оҳиста – жуда паст) кўрсатади.

Динамик белгилар – Куйни кучли ёки кучсиз чалинишини кўрсатувчи белгилар.

Довулпаз – қозоқ халқининг уриб ижро этиладиган қадимий мусиқий асбоби.

Етакчи куй – мусиқани (куй, қўшиқ) таърифлайдиган асосий куй.

Жўрнаволик – қўшиққа жўрликда мусиқий асбобда ижро қилиш.

Кириш – мусиқий асардаги етакчи куй бошланишидан аввал ижро этиладиган қисқача куй.

Ксилофон – зарбли мусиқий асбоб, у товушлари турли баландликда қатор-қатор тизилган ёғоч пластиналардан тузилган, товуши болға билан уриш орқали ҳосил бўлади.

Крешендо – мусиқий атама: товуш кучининг аста-секин кучайганини билдиради, белгиси – «<».

Куй тортишув – куйчиларнинг куй мусобақаси.

Мусиқий асбоб – турли мусиқий товушлар ҳосил қиладиган (ижро қиладиган) восита.

Мусиқий товуш – мусиқий тизимда ҳақиқий ўрни бор, доимий баландликдаги товуш.

Мусиқанинг ифода воситалари – куй, ритм, регистр, тембр (товуш туси), темп.

Оралик – мусиқада товушнинг ёки тўхтамнинг (пауза) узоққа чўзилганлиги.

Оғзаки адабиёт – халқ оғзаки ижоди (эртаклар, афсоналар, ботирлар достони, урф-одатлар, мақол-маталлар ва ҳ.к.).

Пауза – қўшиқ ёки куйнинг бирон ерида товушларнинг тўхташи ёки тиниши зарур бўлганда ишлатилади.

Пиано – piano (кучсиз).

Пьеса – кичик мусиқий асар.

Сибизғи – қамишдан, ёғочдан, мисдан ясалган дамли мусиқий асбоб.

Скрипка калити – *скрипка калити* ёки *соль калити* деб аталади.

Ритм – узоқ, қисқа товушларнинг кетма-кетлиги.

Регистр – асбоблар оҳангининг, одам овозининг юқори, ўртача, қуйи баландлиги.

Товуш баландлиги – мусиқада куйнинг турли оҳанглари (юқори, ўртача, паст) ифодалайди.

Тусақ – бир ёш билан икки ёш орасидаги қўй.

Тўқли – бир ёшдаги қўй.

Тўкма куй – қўлнинг бармоқлари бирикиб, юқори – пастга силкитиб ижро этиладиган куй.

Урф-одат – халқимизнинг турмуш тарзида қадимдан шаклланган миллий одатлари.

Учбурчак – учбурчак шаклида эгилиб, темирдан ясалган уриб ўйналадиган мусиқий асбоб, темир таёқча билан уриб ижро қилганда қўнғироққа ўхшаган чиройли оҳанг ҳосил бўлади.

Форте – forte (кучли), мусиқий товушни кучли оҳангда ижро этиш.

Фортепиано – клавишли-темир торли мусиқий асбоб.

Халқ қўшиғи – кенг тарқалган халқ мусиқасининг тури.

Чанғқовуз – темирдан ёки кумушдан ясалган эгри тилчаси бор қадимий асбоб.

Чертма – қўлнинг бармоқлари билан чертилиб ижро қилинадиган куй чалиш усули.

Чертар – қадимдан келаётган чертиб ижро этиладиган мусиқий асбоб, ижро этиш усулига кўра «чертар» деб аталади. Шакли дўмбирага қараганда сал кичикроқ, уч торли асбоб.

Қўнғироқ – мусиқий асбоб: мис, мельхиор металдан ясалади.

БОШҚОТИРМАЛАР ВА ТОПИШМОҚЛАРНИНГ ЖАВОБЛАРИ

10–11-бетлар

1. Билим	3. Устоз
2. Мактаб	4. Қўнғироқ

23-бет

1. Суръат	3. Товуш кучи
2. Ритм	4. Товуш баландлиги

33-бет

1. Данғира	4. Довулпаз
2. Қўбиз	5. Қўнғироқ
3. Асатаёқ	6. Сурнай

МУНДАРИЖА

Муқаддима3

1-бўлим. ЎЗИМ ҲАҚИМДА

1-дарс. Билим йўли – меҳнат йўли6

2-дарс. Укамга менинг совғам!..... 11

3-дарс. Ақлли ўйинчоқлар 16

4-дарс. Қоинот – менинг орзуим 19

2-бўлим. МЕНИНГ ОИЛАМ ВА ДЎСТЛАРИМ

5-дарс. Меҳнаткаш бола..... 27

6-дарс. Дўстларим 30

7-дарс. Санъаткор оила 32

8-дарс. Бир оила воқеаси
(Қизиқарли саёҳат)..... 36

3-бўлим. МЕНИНГ МАКТАБИМ

9-дарс. Жарангла қўнғироғим 43

10-дарс. Дарсдан бўш вақтларим 45

11-дарс. Менинг устозим..... 48

12-дарс. Қувноқ таътил 52

4-бўлим. МЕНИНГ ТУҒИЛГАН ЎЛҚАМ

13-дарс. Она юртимда қиш..... 59

14-дарс. Қишнинг кўзи қировда 62

15-дарс. Она юртим Қозоғистон 67

16-дарс. Янги йил муборак!..... 70

5-бўлим. ТАНИ СОҒЛИК – ТУМАН БОЙЛИК

<i>17-дарс.</i> Рақсга тушайлик!	76
<i>18-дарс.</i> Чиниқишдан чарчаманг	79
<i>19-дарс.</i> Қизиқарли ўйин	82
<i>20-дарс.</i> Ғойдали таом – саломатлик кафолати	84
<i>21-дарс.</i> Спорт ва муסיқа	88

6-бўлим. УРҒ-ОДАТ ВА ОҒЗАКИ АДАБИЁТ

<i>22-дарс.</i> Анъанавий қўшиқлар	95
<i>23-дарс.</i> «Ортеке»	96
<i>24-дарс.</i> Куй тортишуви.....	101
<i>25-дарс.</i> Сибизғи ҳақида афсона	104
<i>26-дарс.</i> Наврўз – йил боши	106

7-бўлим. АТРОФИМИЗДАГИ ОЛАМ

<i>27-дарс.</i> Табиат оҳанги	112
<i>28-дарс.</i> Зумрад баҳор.....	115
<i>29-дарс.</i> Қушлар қўшиғи	118
<i>30-дарс.</i> Уй ҳайвонларининг товуши	121

8-бўлим. САЁҲАТ

<i>31-дарс.</i> Яйловга саёҳат	126
<i>32-дарс.</i> Булоқнинг шилдираши	130
<i>33-дарс.</i> Менинг шаҳрим.....	132
<i>34-дарс.</i> Буюк дала оҳанги	135
Глоссарий	139
Бошқотирмалар ва топишмоқларнинг жавоблари	141

Оқу басылымы

**Құлманова Шолпан Бөрібайқызы
Сүлейменова Бота Раманқұлқызы
Тоғжанов Төлепберген Төреахметұлы**

МУСИҚА

(өзбек тілінде)

Жалпы білім беретін мектептің 2-сыныбына
арналған оқулық

Редакторы *Ү. Зауірбекова*
Корректоры *Е. Амангелді*
Суретшісі *Г. Искакова*
Көркемдеуші редакторы *А. Айдархан, А. Лукманов*
Техникалық редакторы *Ү. Рысалиева*
Компьютерде беттеген *Э. Омарова*
Мәтінін өзбек тіліне аударған *Д. Насруллаева*
Өзбек тілінде мәтінін беттеген *Е. Мейірбеков*

ИБ №4541

Басуға 23.08.2022 ж. қол қойылды. Пішімі 70×100 ¹/₁₆.
Офсеттік қағаз. Өріп түрі «Мектептік». Офсеттік басылыс.
Баспа табағы 9,0. Шартты баспа табағы 11,7.
Таралымы 9000 дана. Тапсырыс №

ISBN 978-601-200-793-0

9|786012|007930|

«Атамұра» корпорациясы» ЖШС, 050000,
Алматы қаласы, Абылай хан даңғылы, 75.

«Жазушы» баспасы
050009, Алматы қ., Абай даңғылы, 143,
тел. (727) 394 41 55; факс: (727) 394 41 64.
e-mail: zhazushi@mail.ru